DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 27 marca 2017 r.

Poz. 1046

Elektronicznie podpisany przez:
Jacek Zbigniew Karpiński
Data: 2017-03-27 09:33:53

UCHWAŁA NR XXXVII/222/17
RADY GMINY CHOCZEWO

z dnia 15 lutego 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020.

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2016 r. poz. 446 ze zm.) oraz art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446,ze zm.); uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Choczewo.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia.

Przewodniczący Rady Gminy

Krzysztof Łasiński

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XXXVII/222/17
Rady Gminy Choczewo
z dnia 15 lutego 2017 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w GMINIE CHOCZEWO na lata 2017-2020

Celem strategicznym dla Gminy Choczewo
jest zachowanie dziedzictwa kulturowego służące rozwojowi
społeczno-gospodarczemu i pogłębianiu tożsamości jej mieszkańców

Na zlecenie Wójta Gminy Choczewo opracowała dr. Danuta Dettlaff
tel. 506 083 522
e-mail: dj.dettpaff@onet.eu
wrzesień-grudzień 2016

Spis zawartości opracowania:

1. Wstęp 4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami 5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce 5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 7
   - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 7
     - 4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020 7
     - 4.1.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020 8
     - 4.1.3. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 9
     - 4.1.4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 9
     - 4.1.5. Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo Kulturowe" 11
   - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 12
     - 4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 12
     - 4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 13
     - 4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 14
     - 4.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wejherowskiego na lata 2016-19 16
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 19
   - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy 19
     - 5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 19
     - 5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego 19
     - 5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Choczewo 26
   - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy 27
     - 5.2.1. Charakterystyka Gminy Choczewo 27

	5.2.2.	Zarys historii Gminy Choczewo	28
	5.2.3.	Krajobraz kulturowy	33
	5.2.4.	Zabytki archeologiczne	35
	5.2.5.	Zabytki nieruchome	43
	5.2.6.	Zabytki ruchome	50
	5.2.7.	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	50
	5.2.8.	Dziedzictwo niematerialne	51
5.3.		Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Choczewo	52
5.4.		Stan zachowania i zagrożenia dla zabytków w Gminie Choczewo	55
6.		Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń	60
7.		Założenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	62
7.1.		Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	63
7.2.		Kierunki działań oraz zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	63
8.		Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	66
8.1.		Instrumenty prawne	66
8.2.		Instrumenty koordynacji	66
8.3.		Instrumenty finansowe	67
8.4.		Instrumenty społeczne	67
8.5.		Instrumenty kontrolne	67
9.		Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	68
10.		Finansowanie ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego	68
10.1.		Publiczne źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	69
10.2.		Pomocowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	70
10.3.		Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	70

CZĘŚĆ GRAFICZNA PROGRAMU

Gmina Choczewo, mapa 1:50 000	71
Dokumentacja fotograficzna zabytków w Gminie Choczewo	72-99

1. Wstęp

Przedmiotem **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020** jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Choczewo. Program ma na celu określenie priorytetów, zadań i kierunków działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Sporządzony został na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, z późn.zm.), zgodnie z wytycznymi opracowanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (*Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, w: Poradnik prawny konserwatora zabytków, „Kurier konserwatorski" 2009).

Gminny program opieki nad zabytkami został sporządzony przez Wójta Gminy Choczewo, a po uzyskaniu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjęty przez Radę Gminy Choczewo (publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego). Sporządzony na okres 4 lat, a co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, ale stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach. Gminny program opieki nad zabytkami - poprzez określenie zasad współpracy właścicieli zabytków z administracją samorządową - ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy Choczewo.

Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków poprzez ich rewaloryzację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami poprzez działania edukacyjne i promocyjne ma kształtować w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Troska o zachowanie szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację tzw. Małej Ojczyzny, rozwija i umacnia postawy prospołeczne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 jest kompleksowym programem z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Choczewo, zakłada partnerstwo publiczno-prywatne w realizacji celów oraz współdziałanie wszystkich instytucji samorządowych i agend Gminy Choczewo; może być aktualizowany na podstawie wniosków z ewaluacji wewnętrznej.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774, 1505, z 2016 r. poz. 1330), która zobowiązuje samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne do sporządzania na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W art. 87 ust. 2 ustawy określone zostały cele programu opieki nad zabytkami, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki znajdujące się na terenie państwa polskiego zostały objęte ochroną, jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. W Rozdziale II WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA **art. 86 ustawy zasadniczej Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946) stanowi: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa."

Obowiązek opieki nad zabytkami został włączony do szerokiego spektrum pojęcia środowiska, a szczegółowe regulacje ustawowe określają zarówno zakres obowiązku dbałości, jak i zasady odpowiedzialności za zaniedbanie tego obowiązku.

Podstawowym aktem prawnym realizującym delegację konstytucyjną w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774, 1505, z 2016 r. poz. 1330). Ustawa określa materię merytoryczną środowiska w zakresie pojęcia zabytku, reguluje zakres obowiązków państwa, samorządów terytorialnych, właścicieli oraz reguluje zasady postępowania z zabytkami.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zostały ustawowo włączone do katalogu zadań samorządów terytorialnych. **Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. 2016 r. poz. 446) stanowi, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe uregulowania prawne dotyczące opieki nad zabytkami zawarte zostały także w obowiązujących ustawach:

- **ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz.U. 2015 r. poz.199, poz. 199, 443, 774, 1265, 1434, 1713, 1777, 1830.);
- **ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1409, z 2014 r. poz. 40, 768, 822, 1133, 1200, z 2015 r. poz. 151, 200, 443, 528, 774, 1165, 1265, 1549, 1642, 1777.);
- **ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska** (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, 1238, z 2014 r. poz. 40, 47, 457, 822, 1101, 1146, 1322, 1662, z 2015 r. poz. 122, 151, 277, 478, 774, 881, 933, 1045, 1223, 1434, 1593, 1688);
- **ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1651);
- **ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 782, 985, 1039, 1180, 1265, 1322);
- **ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t.j. z 2012 r. poz. 406, z 2014 r. poz. 423, z 2015 r. poz. 337, 1505);
- **ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, 1138, 1146, z 2015 r. poz. 1255, 1333, 1339);
- **ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 987, z 2015 r. poz. 1505);
- **ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642, poz. 908, z 2013 r. poz. 829);
- **ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698, Nr 171, poz. 1016, z 2014 r. poz. 822, z 2015 r. poz. 566, 978).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego przyjętymi w państwowych dokumentach strategicznych.

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. przez Ministerstwo Kultury dokumentem Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym aktem rządowym, w którym sformułowano zasady polityki kulturalnej państwa w aktualnych warunkach społeczno-gospodarczych.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury (NSRK) określono misję państwa: **„zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”**. Oceniając kulturę, jako ważny czynnik rozwoju regionów, wyznaczono następujące priorytety:

1) wzrost efektywności zarządzania kulturą;
2) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
3) wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
4) poprawa warunków działalności artystycznej;
5) efektywna promocja twórczości;
6) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
7) zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest **Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”**. Podstawowym celem tego programu jest poprawa stanu zachowania zabytków i ich kompleksowa rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych,

zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich i nowych technik konserwacji zabytków ruchomych. W programie określone zostały dwa komplementarne priorytety:

1) rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
2) rozwój kolekcji muzealnych.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju: Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK) jest dokumentem strategicznym określającym wizję i kierunki rozwoju kraju w perspektywie długookresowej do 2030 roku. Wraz z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, stanowi ramę nowego porządku strategicznego w perspektywie czasowej do 2030 r., którego celem jest poprawa jakości życia Polaków. Trzecia fala nowoczesności oznacza umiejętność łączenia modernizacji, innowacji, impetu cyfrowego z poprawą jakości życia i skokiem cywilizacyjnym. DSRK określa najważniejsze wyzwania związane z polityką makroekonomiczną, w tym konieczność dokonania realokacji wydatków publicznych na rzecz wydatków rozwojowych. Osiąganie strategicznego celu kluczowego nastąpi dzięki filarom zadaniowym: innowacyjności (modernizacji), terytorialnie zrównoważonego rozwoju (dyfuzji), efektywności. Uzupełnieniem jest Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020.

Strategia Rozwoju Kraju 2020. *Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,* została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. (M.P. 2012 poz. 882), jako podstawowy dokument strategii rozwojowej w średnim horyzoncie czasowym. Dokument opisuje zadania państwa, których realizacja jest niezbędna, by wzmocnić procesy rozwojowe i wyznacza trzy obszary strategiczne, na których koncentrować się będzie realizacja polityki państwowej:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii Rozwoju Kraju 2020 uwzględniono zapisy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, nakładające obowiązek sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Ważnym zagadnieniem uwzględnionym w Strategii jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie ich właściwego przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego zostały wpisane w obszar wspierania rozwoju infrastruktury społecznej, w tym infrastruktury kulturalnej, jako ważny

czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.3. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 (KZPK 2030) przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r. poz. 252) jest podstawowym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski w średnioterminowym horyzoncie czasowym. Wizja zapisana w dokumencie określa, że: „Cechą Polski w 2030 roku jest spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna. Silne regiony, których rozwój oparty jest na endogenicznym potencjale i przewagach konkurencyjnych, kreują ogólnokrajowe impulsy rozwojowe, przyczyniając się do osiągania celów ogólnych polityki regionalnej i przestrzennej." Celem strategicznym polityki państwowej jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Koncepcja (KZPK 2030) kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ to ład przestrzenny w znaczącym stopniu decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

W zakresie ochrony zabytków, jako cele polityki przestrzennej wskazano:

1) ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;

2) wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;

3) wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;

4) wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych i pokolejowych, opuszczonych wsi itp. poprzez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1.4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów (M.P. z 2014 r. poz. 733) jest narzędziem realizacji polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym, umożliwia koordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w

społeczną opiekę nad zabytkami. **Celem programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków oraz poprawa stanu zabytków w Polsce.**

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich (dotyczących konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników):

1) *primum non nocere* (z łac.- po pierwsze nie szkodzić);

2) maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);

3) minimalnej niezbędnej ingerencji, usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;

4) czytelności i odróżnialności ingerencji;

5) odwracalności metod i materiałów;

6) wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie zapisano: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem, nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. [...] Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki".

W zakresie działań operacyjnych program umożliwia:

1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych;
- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego";
- wypracowanie jednolitych standardów działań konserwatorskich w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- wzmocnienie ochrony krajobrazu kulturowego;
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
- przygotowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- realizacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2) Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków (chodzi o osiągnięcie większego efektu niż wynika to z sumy podjętych działań):

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków przez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji między organami ochrony zabytków, a społecznościami żyjącymi w ich sąsiedztwie;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;

- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3) Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze i edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji:

- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa", Faro 2005;
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego, jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

Wdrażanie programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra kultury i dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Muzeum Morskiego – instytucji wdrażających program.

W ciągu czterech lat (2014-2017) na realizację programu zaplanowano 26 668 205 zł, w tym 26 037 205 zł z budżetu państwa, 6000 zł z budżetu samorządu terytorialnego i 625000 zł z innych źródeł.

4.1.5. Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo Kulturowe"

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego to coroczny mechanizm będący finansowym narzędziem realizacji strategii państwowej, dzięki któremu udzielane są dotacje ze środków w dyspozycji resortu kultury. Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe" jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej w zakresie wybranych priorytetów. Priorytet finansowany jest ze środków przyznawanych na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

Program „Dziedzictwo kulturowe" realizuje następujące priorytety:

1. **OCHRONA ZABYTKÓW**. Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
2. **WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH.** Celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.
3. **KULTURA LUDOWA I TRADYCYJNA.** Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej.
4. **OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ.** Celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.

5. **OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH.** Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

6. **OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.** Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiąganie zysku, lub uczelni publicznych.

7. **MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ.** Celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Obowiązujące w Programie „Dziedzictwo kulturowe" regulaminy i formularze w kolejnych perspektywach czasowych określa minister resortu kultury. Aktualne dokumenty zostały ustalone zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 września 2015 r. w sprawie wytycznych do programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na rok 2016.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-20 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w dokumentach strategicznych województwa pomorskiego (województwo pomorskie nie ma aktualnego programu opieki nad zabytkami) oraz jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w Programie Opieki nad Zabytkami dla powiatu wejherowskiego na lata 2016-19.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 przyjęta uchwałą nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 jest dokumentem określającym cele rozwojowe województwa w perspektywie czasowej roku 2020 zdefiniowane na bazie Podsumowania z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego za lata 2005-2010 (Uchwała nr 294/31/2011 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 22 marca 2011 r.) oraz Raportu o przedsięwzięciach rozwojowych w województwie pomorskim w latach 2005-2010.

Celna diagnoza stanu sformułowana w strategii w zakresie opieki nad zabytkami wskazuje na dziedzictwo kulturowe województwa, które stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu. Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego, w tym kaszubskiego, hanzeatyckiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki. Brakuje jednak spójnej i

konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmuje kaszubska tradycja, intensywnie rozpowszechniane są kaszubskie wartości etniczne poprzez edukację regionalną oraz naukę języka kaszubskiego.

Wizja regionu określona została w dokumentach strategicznych następująco: **województwo pomorskie 2020 roku to znaczący partner w regionie Morza Bałtyckiego;** Województwo pomorskie to:

- region czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silniej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych;
- region konkurencyjny: dysponujący dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączony do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiący atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców;
- region spójny: umacniający – zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności" – tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej;
- region dostępny: dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający sprawny przepływ informacji i wiedzy; zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne; oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

Problematyka dziedzictwa kulturowego została uwzględniona w celu operacyjnym 1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna, realizowanym przez wybór strategiczny tj. tworzenie produktów i pakietów turystycznych opartych o walory naturalne oraz zasoby dziedzictwa kulturowego. Samorząd województwa pomorskiego podjął zobowiązanie rozwoju regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. mariny, szlaki rowerowe i kajakowe, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

W celu operacyjnym 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego, jednym z kierunków działania będzie podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i lokalnej, integracja społeczności lokalnych oraz kompleksowa rewitalizacja i rozwój przestrzeni publicznych.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP 2014-2020) jest narzędziem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego

2020. Zakres oraz zasady interwencji RPO WP 2014-2020 zdeterminowane są zapisami sześciu Regionalnych Programów Strategicznych, będących bezpośrednią odpowiedzią na wyzwania zdiagnozowane w SRWP 2020:

- **Pomorski Port Kreatywności** w zakresie rozwoju gospodarczego,
- **Aktywni Pomorzanie** w zakresie aktywności zawodowej i społecznej,
- **Mobilne Pomorze** w zakresie transportu,
- **Ekoefektywne Pomorze** w zakresie energetyki i środowiska,
- **Pomorska Podróż** w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej,
- **Zdrowie dla Pomorzan** w zakresie ochrony zdrowia.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 jest finansowany ze środków Unii Europejskiej (UE) w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Alokacja środków UE na Program wynosi łącznie 1,86 mld EUR, w tym 1,34 mld EUR z EFRR i 524,6 mln EUR z EFS. Wartość środków unijnych w RPO WP 2014-2020 jest o 926,4 mln EUR wyższa od Programu na lata 2007-2013, zatem będzie to największy w historii województwa pomorskiego program inwestycyjny w dyspozycji władz regionalnych.

Zarząd Województwa Pomorskiego 1 lipca 2014 r. przyjął Założenia do projektu wytycznych dotyczących programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Dokument ten zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące przygotowania lokalnych programów rewitalizacji, jako programów operacyjnych gminy, etapów ich tworzenia oraz delimitacji obszarów zdegradowanych, systemów monitorowania rewitalizacji.

Rewitalizacja to kompleksowy, zaplanowany proces przemian społecznych, gospodarczych i przestrzennych, wynikający ze strategii rozwoju gminy, realizowany na obszarze dotkniętym zjawiskami kryzysowymi, prowadzący do przywrócenia atrakcyjności tego obszaru dla mieszkańców, przedsiębiorców, pracujących lub odwiedzających (odbiorców usług dostępnych na tym terenie), z korzyścią dla całej społeczności miasta. Kompleksowy i skoordynowany proces przemian zachodzących na obszarach zdegradowanych miasta jest istotnym elementem polityki lokalnej, której wyrazem jest programowanie operacyjne wyrażone zapisami Lokalnych Programów Rewitalizacji. Lokalny Program Rewitalizacji to wieloletni program operacyjny, podrzędny w stosunku do strategii rozwoju gminy, przyjęty i koordynowany przez jednostkę samorządu terytorialnego, mający na celu rewitalizację określonego obszaru zdegradowanego, realizowany zgodnie z określonym harmonogramem czasowym i finansowany z określonych źródeł, który przedstawia rozwiązania konkretnych problemów identyfikowanych na obszarach zdegradowanych. Wpływające bezpośrednio lub pośrednio na poprawę istniejącego stanu przedsięwzięcia winny być w założeniu finansowane z różnych źródeł (zarówno środków wsparcia międzynarodowego czy krajowego, jak i środków własnych).

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego przyjęty przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 30 września 2002 r. uchwałą Nr 639/XLVI/02, a następnie zmieniony w dniu 26 października 2009 r. uchwałą Nr 1004/XXXIX/2009 (Dz. U.

Woj. Pom. z 2009 r. Nr 172, poz. 3361) stanowi, że zrealizowanie celów polityki przestrzennej warunkuje zasada długookresowego równoważenia rozwoju polegająca integralnej ochronie wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu dla utrzymania równowagi środowiska i poprawy warunków oraz jakości życia.

W zakresie ochrony środowiska kulturowego wskazano, że ochrona elementów dziedzictwa kulturowego jest częścią składową procesu kształtowania i ochrony ładu przestrzennego. Sformułowano następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego;
- ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości;
- unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego;
- stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamych dla tradycji miejsca;
- wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym;
- eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o walorach kulturowych;
- komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy, uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

Przyjęto kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego:

1) ochrona i odnowa charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzecznego, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego, obiektów dziedzictwa obronnego i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych reliktów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej;

2) rewitalizacja zabytkowych układów przestrzennych, zwłaszcza obszarów związanych z gospodarką morską, obszarów i obiektów dziedzictwa morskiego i rzecznego oraz urządzeń hydrotechnicznych, zabytkowych struktur mieszkaniowych i wzbogacenie ich o nowe funkcje podwyższające atrakcyjność miejsca;

3) ekspozycja i udostępnienie stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej;

4) obejmowanie ochroną miejsc, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe;

5) uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W zakresie ochrony walorów krajobrazu ustalono następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- w strefach krajobrazu harmonijnego - zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem;

- w sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego – przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe;
- ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych;
- eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych;
- eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych;
- preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki zagospodarowania przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobu użytkowania obszarów o wyraźnych walorach kulturowych i krajobrazowych;
- ochrona przestrzeni o unikatowych walorach krajobrazowych;
- ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu;
- zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania.

4.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wejherowskiego na lata 2016-19

Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami dla powiatu wejherowskiego na lata 2016-19 przyjętego Uchwałą Nr V/XIV/l48/15 Rady Powiatu Wejherowskiego z dnia 18 grudnia 2015 roku jest zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości mieszkańców oraz rozwojowi gospodarczemu powiatu. Metodą do realizacji tak określonego celu będzie: jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze powiatu przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności (zasobów ludzkich).

Cel będzie realizowany w ramach trzech Priorytetów:

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu

1. kierunek działania: zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania

zadania:

- prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach stanowiących własność powiatu według długofalowego programu;
- dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach nie stanowiących własności powiatu, na mocy odpowiedniej uchwały obejmujących zabytki nieruchome i ruchome;
- poszukiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich;
- zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed działaniem niepożądanym (montaż instalacji alarmowych przeciwpożarowych, antywłamaniowych);
- przeciwdziałanie rozbiórkom obiektów poprzemysłowych i zabytków techniki poprzez wyszukiwanie dla nich nowych funkcji;

- rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni komponowanej (parki wiejskie i miejskie, nieczynne cmentarze, obsadzenia dróg);
- przygotowanie planu systematycznych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych.

2. kierunek działania: podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby turystyczne i edukacyjne

zadania:

- bieżące prace porządkowe przy zabytkach i ich otoczeniu;
- adaptacja budynków zespołu pałacowo-ogrodowo-parkowego przy Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie na potrzeby obsługi ruchu turystycznego regionu;
- określenie zasad i monitorowanie w zakresie umieszczania szyldów, reklam i znaków informacyjnych;
- iluminacja najcenniejszych zabytków powiatu
- opracowanie planu wprowadzania małej architektury i zieleni, a także nawierzchni ulic i placów w zabytkowych centrach miast i wsi.

3. kierunek działania: opracowanie działań związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy

zadania:

- szkolenie osób bezrobotnych w zakresie budownictwa i rzemiosła tradycyjnego (zanikające zawody);
- wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych lub oferujących tradycyjne produkty regionalne;
- opieka nad regionalnymi muzeami, skansenami i izbami pamięci.

Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

1. kierunek działania: współpraca z gminami w zakresie opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i projektów rewaloryzacji przestrzeni publicznej.

zadania:

- egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- określenie we współpracy z gminami kierunków rozwoju miejscowości o metryce historycznej: wskazanie terenów pod przyszłą zabudowę uwzględniających zwłaszcza zabytkowe układy przestrzenne;
- przygotowanie we współpracy z gminami wskazań co do rozwoju miejscowości o historycznych układach przestrzennych (lokalizacja terenów inwestycyjnych);
- wytypowanie miejscowości wymagających ochrony sylwety historycznej (zagrożenie masztami telefonii cyfrowej, farmami wiatraków);
- na terenach miast wskazanie możliwości uzupełnień zabudowy typu plombowego, uwzględniających historyczny kontekst w zakresie gabarytów;
- ochrona zieleni komponowanej, zwłaszcza alei przydrożnych i zieleni wysokiej dawnych cmentarzy oraz zespołów dworsko-parkowych.

Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja

1. kierunek działania: szeroki system informacji o zabytkach powiatu
   zadania:
   - utworzenie zakładki poświęconej ochronie zabytków na stronie internetowej powiatu (poradnik dla właścicieli i użytkowników zabytków);
   - opracowanie mapy powiatowej zabytków.
2. kierunek działania: specjalistyczne rozpoznanie obiektów i zespołów zabytkowych
   zadania:
   - monitoring sporządzania gminnych ewidencji zabytków i gminnych programów opieki nad zabytkami;
   - wspieranie we współpracy z gminami prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, krajobrazowe, katalogi typów budownictwa regionalnego i detalu architektonicznego).
3. kierunek działania: edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
   zadania:
   - opracowanie cyklu szkoleń dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych z zakresu standardów remontowo-konserwatorskich oraz możliwości pozyskiwania funduszy;
   - popularyzacja i nagradzanie dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych (np. konkurs na najlepszych użytkowników);
   - patronat nad pracami studenckimi z dziedziny zarządzania i prac konserwatorskich (licencjaty, magisterskie);
   - wprowadzenie zagadnień z zakresu ochrony zabytków do edukacji szkolnej (warsztaty tematyczne, zajęcia w zielonych szkołach).
4. kierunek działania: promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca stworzeniu produktów turystycznych
   zadania:
   - opracowanie tematycznych szlaków turystycznych wykorzystujących obiekty zabytkowe (szlak dworów i pałaców, zabytków kolejowych, techniki, leśniczówek, itp.);
   - łączenie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) z promocją obiektów gastronomiczno-hotelowych w budowlach zabytkowych (restauracje, hotele, agroturystyka: Ciekocinko, Sasino, Lisewo, Gościęcino).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-20 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w dokumentach programowych Gminy Choczewo.

5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Choczewo zatwierdzone uchwałą Rady Gminy w Choczewie nr VI-58/2003 z dnia 9 czerwca 2003 r., jest podstawą bieżących działań władz samorządowych oraz planów rozwojowych gminy. Zagadnienia ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego zostały potraktowane drugoplanowo. Wymagają uzupełnienia szczególnie w zakresie identyfikacji dziedzictwa kulturowego w Gminie Choczewo, ochrony m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego, obiektów dziedzictwa techniki, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej oraz rewitalizacji zabytkowych układów przestrzennych, w tym zwłaszcza zabudowy folwarcznej, siedlisk wiejskich i cmentarzy poewangelickich.

5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Gmina Choczewo dla większości obszaru posiada uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (Tabela 1: *Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Choczewo*), bądź przystąpiła do opracowania takich dokumentów (Tabela 2: *Wykaz obszarów w Gminie Choczewo, na których przystąpiono do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub ich zmian*).

Tabela1: Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Choczewo

nr rejestru	nazwa planu	adres uchwały	streszczenie - krótki opis planu
1	**MPZP obszaru działki nr 146 oraz części działek nr 145/5 i nr 138 we wsi Lublewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXVIII-157/98 z 1998.06.19	obowiązujący. Obejmuje teren na pn-wsch. od Lublewa; przeznaczenie terenów pod gospodarstwo rybackie
2	**MPZP terenu działek nr 136/2 - 136/21 we wsi Choczewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXVIII-158/98 z 1998.06.19	obowiązujący. Obejmuje teren na wsch. od Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i mieszkaniową.
3	**MPZP osiedla "Nad Jeziorem" we wsi Choczewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXXIV-276/2002 z 2002.09.26	obowiązujący. Obejmuje teren na wsch. od Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i letniskową.
4	**MPZP obszaru Lubiatowo - Kopalino - Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXXIII-266/2002 z 2002.08.20	obowiązujący poza terenami, dla których uchwalono nowe MPZP. Obejmuje Lubiatowo, Kopalino oraz części obrębu Jackowo; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługową.
5	**MPZP osiedla "Cegielnia" obręb Sasino gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXXIV-277/2002 z 2002.09.26	obowiązujący. Obejmuje teren na zach. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
6	**MPZP osiedla "Polana" obręb Ciekocino gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXXIV-278/2002 z 2002.09.26	obowiązujący. Obejmuje teren na zach. od Ciekocina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
7	**MPZP dla działki nr 31/2 w Starbieninie w obrębie Lublewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XXXIV-279/2002 z 2002.09.26	obowiązujący. Obejmuje teren we wsch. części Starbienina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową.
9	**MPZP dla działki nr 172/15 położonej w obrębie Łętowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr VIII-104/2003 z 2003.09.12	obowiązujący. Obejmuje teren części zach. obrębu Łętowo; przeznaczenie terenów pod eksploatację kopalin
14	**MPZP osiedla "Krzesiniec II" obręb Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Gminy w Choczewie Nr IX/117/2003 z 2003.10.30	obowiązujący. Obejmuje teren na pn. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
15	**MPZP dla działek Nr 338/1 i 338/2 położonych w Choczewie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr X-123/2003 z 2003.12.09	obowiązujący. Obejmuje teren w centrum Choczewa. Sporządzony w celu przeznaczenia terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
16	**MPZP dla osiedla przy ul. Piaskowej w Choczewie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr X-124/2003 z 2003.12.09	Plan obowiązujący. Obejmuje teren w centrum Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
17	**MPZP dla działek Nr 200/3, 200/7, 201/10, 199/21 i 200/10 położonych w Sasinie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr X-126/2003 z 9 grudnia 2003r.	obowiązujący. Obejmuje teren w północnej części miejscowości Sasino; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową.
18	**MPZP dla osiedla "Przy Dębach" obręb Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr X-125/2003 z 2003.12.09	obowiązujący. Obejmuje teren w pn. części Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową.
19	**MPZP dla osiedla "Sasino-Krzesiniec" obręb Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr X-127/2003 z 2003.12.09	obowiązujący. Obejmuje teren w pd-wsch. części Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
22	**MPZP fragmentu Łąk Choczewskich w Choczewie w gminie Choczewo.**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr XVII-210/2004 z 2004.12.22	obowiązujący. Obejmuje teren na wsch. od Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługową.
23	**MPZP dla działki nr 344, obręb ewidencyjny Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII-256/2005 z 2005.06.28	obowiązujący. Obejmuje teren na wsch. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i mieszkaniową.
24	**MPZP dla działek nr 3/78, 3/79, 3/80, 3/81, 3/82, 3/83, 3/84, 3/85, 3/86, 3/87, 3/88, 3/89,3/90, 3/91 oraz dla części działek nr 4 i 5/16, obręb ewid. Sasino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII-257/2005 z 2005.06.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony w Sasinie-Zielonka; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i letniskową.

25	**MPZP dla działek nr 3/29, 3/74 oraz części działek nr 3/19, 3/30 obręb ewidencyjny Sasino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII-258/2005 z 2005.06.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony w Sasinie-Zielonka; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i letniskową.
26	**MPZP dla działki nr 16/3, obręb ewidencyjny Sasino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII-259/2005 z 2005.06.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony w Sasinie-Zielonka; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową.
27	**MPZP „Karczemka Gardkowska - przy lesie" w obrębie Łętowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII-272/2005 z 2005.09.09	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. i pd. od Karczemki Gardkowskiej; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
28	**MPZP dla działek nr 2/1, 2/2, 2/3, 2/4, 2/5, 159, 160, 287/3, 287/4, 353 oraz części działek nr 16, 17, 282, 288 obręb ewid. Słajszewo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII-273/2005 z 2005.09.09	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Słajszewo; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługową.
29	**MPZP dla działek nr 24, 25, 26/1, 91, 92, 93/1, 93/2, 93/3 oraz części działki nr 20/2 obręb ewid. Słajszewo, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIV-281/2005 z 2005.11.10	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Słajszewo; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową.
30	**MPZP dla działek nr 5, 7, 8, 9, 10, 11 oraz części działki nr 16 obręb ewidencyjny Słajszewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVIII-324/2006 z 2006.06.02	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Słajszewa; przeznaczenia terenów pod zabudowę letniskową i usługową.
31	**MPZP osiedla „Pod lasem" w Słajszewie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIX-333/2006 z2006.07.21	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wschód od Słajszewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową.
32	**MPZP dla działek nr ewid. 174/2, 177 oraz części działki nr 54 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr II/4/2006 z 2006.12.06	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i mieszkaniową
33	**MPZP dla fragmentu wsi Sasino – rejon ulicy Działkowej i Słonecznej, obręb ewid. Sasino, w gminie Choczewo.**	Uchwała Rady Gminy w Choczewie Nr IV/29/2007 z 2007.03.16	obowiązujący. Obejmuje teren położony w centrum Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
34	**MPZP „Stilo", obręb ewidencyjny Sasino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr II/6/2006 z 2006.12.06	obowiązujący. Obejmuje teren Sasina-Stilo oraz tereny na pn. od Stilo; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
35	**MPZP terenu nadmorskiego położonego w obrębach ewid. Jackowo, Kierzkowo, Kopalino, Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr II/5/2006 z 2006.12.06	obowiązujący. Obejmuje teren nadmorski położony na pn. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i tereny leśne.
36	**MPZP dla działki nr 17/3 i części działki nr 20, obręb ewidencyjny Sasino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VI/48/2007 z 2007.05.30	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Sasina-Zielonka; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową.
37	**MPZP rejon ulicy Spacerowej oraz obszaru przy lesie we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr X/94/2007 z 2007.10.30	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i letniskową.
38	**MPZP osiedla „Pod lasem II "we wsi Słajszewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr X/95/2007 z 2007.10.30	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wschód od Słajszewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową.
39	**MPZP dla działek nr ewid. 65/4, 88 oraz części działki nr 99 we wsi Kopalino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr X/93/2007 z 2007.10.30	obowiązujący. Obejmuje teren położony w centrum Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową, mieszkaniową i letniskową.
40	**MPZP „Wiatraki" w obrębie Gościęcino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr IX/77/2007 z 2007.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd-zach. od Gościęcina; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
41	**MPZP w rejonie Lubiatowa obręb Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr IX/76/2007 z 2007.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn-wsch. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i mieszkaniową.
42	**MPZP zespołu zabudowy „Pod lasem" w Lubiatowie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr IX/75/2007 z 2007.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pd-wsch. części Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, usługową i mieszkaniową.

43	**MPZP dla fragmentu wsi Ciekocino, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/150/2008 z 2008.03.19	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Ciekocina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i mieszkaniową.
44	**MPZP rejonu ulic Reymonta, Matejki, Konopnickiej i Prusa w Choczewie, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/151/2008 z 2008.03.19	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pd. części Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową.
45	**MPZP dla działek od nr 116/1 do 116/8, działek nr 117/3, 117/5, 117/6, 118, 183 oraz części działki nr 68, położonych w obrębie ewid. Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/152/2008 z 2008.03.19	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługową.
46	**MPZP fragmentu wsi Lubiatowo, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/153/2008 z 2008.03.19	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i letniskową.
48	**MPZP „Wiatraki w Choczewie" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/142/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na zachód i pn-zach. od Choczewa; przeznaczenia terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
49	**MPZP „Wiatraki w Choczewku" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/143/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na wschód od Choczewka; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
50	**MPZP „Wiatraki w Lublewie" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/144/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na północ od Lublewka; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
51	**MPZP „Wiatraki w Osiekach" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/145/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na południe od Osiek; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
52	**MPZP „Wiatraki w Przebendowie" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/146/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na pd. od Przebendowa; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
53	**MPZP „Wiatraki w Słajkowie" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/147/2008 z 2008.03.19	obowiązuje. Obejmuje teren na pd. oraz zach. od Słajkowa; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
54	**MPZP „Polana" w obrębie Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XIV/149/2008 z 2008.03.19	obowiązujący. Obejmuje teren położony na północ od Jackowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową.
55	**MPZP na WSCHÓD od drogi do Ciekocina we wsi Słajszewo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XV/158/2008 z 2008.05.08	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Słajszewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową.
56	**MPZP na ZACHÓD od drogi do Ciekocina we wsi Słajszewo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XV/159/2008 z 2008.05.08	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Słajszewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i mieszkaniową.
57	**MPZP dla działek ewid. nr 29, 30 i 31 we wsi Lubiatowo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XV/160/2008 z 2008.05.08	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki.
58	**MPZP „Przy lesie" w obrębie ewidencyjnym Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XV/161/2008 z 2008.05.08	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Jackowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową
59	**MPZP dla działki nr ewid. 55 we wsi Kierzkowo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XVI/173/2008 z 2008.06.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i mieszkaniową
60	**MPZP „Przy drodze do jeziora" we wsi Kopalino gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XVII/183/2008 z 2008.09.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
61	**MPZP dla części działki nr ewid. 53 we wsi Kierzkowo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XVII/184/2008 z 2008.09.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową
62	**MPZP „Dolinka" w obrębie Choczewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XVII/185/2008 z 2008.09.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wschód od Choczewa: przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
63	**MPZP rejon ulicy Spacerowej oraz obszaru przy lesie II we wsi Lubiatowo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XX/221/2008 z 2008.12.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wschód od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową

64	**MPZP dla ośrodka rekreacyjnego nad Jeziorem Choczewskim, w obrębach ewid. Choczewo i Łętowo, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XX/220/2008 z 2008.12.18	obowiązujący. Obejmuje teren położony nad Jeziorem Choczewskim; przeznaczenia terenów pod zabudowę letniskową
65	**MPZP w rejonie ulic: Spacerowej i Polnej we wsi Lubiatowo gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/262/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pn-wsch. części Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługową
66	**MPZP „Na skraju" we wsi Kopalino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/261/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Kopalina; przeznaczenia terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
67	**MPZP „Blizarium" w Choczewie**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/255/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wschodniej części Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową
69	**MPZP dla działek nr 18/23 oraz 18/71 obręb ewid. Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/257/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową
70	**MPZP „Michałowe siedlisko" we wsi Kopalino gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/260/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zachód od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową
71	**MPZP „Róża Wiatrów" w Szklanej Hucie w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/263/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Osiek; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową (stanica harcerska)
72	**MPZP rejon ulicy Jałowcowej dla działki nr 28/31 we wsi Kopalino gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/259/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pd-wsch. części Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową
73	**MPZP „Północny Szaniec" obręb ewidencyjny Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/258/2009 z 2009.05.28	obowiązujący. Obejmuje teren położony na północ od Jackowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową.
74	**MPZP dla fragmentu wsi Kierzkowo „Przy ambonach" w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII/276/2009 z 2009.06.09	obowiązujący. Obejmuje teren położony na północ od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, usługową i mieszkaniową.
75	**MPZP „Na Północ od osiedla Krzesiniec" we wsi Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII/278/2009 z 2009.06.09	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pn-wsch. części Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
76	**MPZP „Kierzkówek" dla działki nr 69 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII/277/2009 z 2009.06.09	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wschód od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i mieszkaniową.
77	**MPZP „Farma Wiatrowa w Zwartowie" gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIV/284/2009 z 2009.08.26	obowiązujący poza terenami, dla których uchwalono nowe MPZP. Obejmuje teren na zach. od Zwartowa i Zwartówka; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
78	**MPZP „Borkowo I" w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIV/286/2009 z 2009.08.26	obowiązujący. Obejmuje teren na południe od Borkowa; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
79	**MPZP „Borkowo II" w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIV/287/2009 z 2009.08.26	obowiązujący. Obejmuje teren na pd. od Borkowa; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
80	**MPZP „Nad Polaną" obręb ewidencyjny Jackowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIV/285/2009 z 2009.08.26	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Jackowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
81	**MPZP „Zakątek Kasi" we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/304/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
82	**MPZP dla działek nr: 244/3, 244/4, 244/5, 244/6 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/305/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd-zach. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
83	**MPZP dla działki nr 113 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/306/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową usługową i zagrodową
84	**MPZP dla działki nr 109 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/307/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową

85	**MPZP dla działki nr 253/2 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/308/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony w zach. części Kierzkowa; przeznaczenia terenów pod zabudowę mieszkaniową, usługową i letniskową
86	**MPZP wzdłuż działki 102/7 w rejonie ulicy Spacerowej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/309/2009 z 2009.11.05	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i letniskową
87	**MPZP dla działek nr 359/1-359/8 we wsi Ciekocino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXII-360/2010 z 2010.06.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. od Ciekocina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługową
88	**MPZP dla działek nr 217/1 i 217/2 we wsi Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXII-361/2010 z 2010.06.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Sasina; przeznaczenia terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
89	**MPZP dla działki nr 64/25 w Choczewku w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIV/383/2010 z 2010.09.03	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Choczewka; przeznaczenie terenów pod zabudowę obsługi rolnictwa
90	**MPZP dla działki nr 58 we wsi Kierzkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIV/384/2010 z 2010.09.03	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
91	**MPZP dla działki nr 113 we wsi Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIV/385/2010 z 2010.09.03	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
92	**MPZP „Cegielnia Zachód" we wsi Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIV/386/2010 z dnia 2010.09.03	obowiązujący. Obejmuje teren położony zach. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
93	**MPZP obszaru w obrębie geodezyjnym Słajszewo, w rejonie wsi Biebrowo, w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIV/382/2010 z dnia 2010.09.03	obowiązujący. Obejmuje Biebrowo wraz z terenami położonymi wokół miejscowości; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
94	**MPZP dla działki 346/2 we wsi Ciekocinko, w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr III/8/10 z 2010.12.22	obowiązujący. Obejmuje teren położony pd-zach. od Ciekocinka; przeznaczenie terenów pod zabudowę usługową i zieleń parkową
95	**MPZP dla południowo-wschodniej części działki 56/7 w Choczewku w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VI/28/11 z 2011.06.03	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Choczewka; przeznaczenie terenów pod zabudowę obsługi rolnictwa
96	**MPZP „Stilo 1", w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/38/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn-zach. od Sasina; przeznaczenie terenów pod tereny rolnicze
97	**MPZP „Stilo 2", w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/39/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na północ od Sasina; przeznaczenie terenów pod tereny rolnicze
98	**MPZP dla działek nr: 105/2, 105/4, 105/5 we wsi Kierzkowo, w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/33/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
99	**MPZP dla działki 193/7 we wsi Kierzkowo, w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/34/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Kierzkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, mieszkaniową i usługową
100	**MPZP „Rybackie enklawy" we wsi Lublewo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/35/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn-wsch. od Lublewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową, usługową oraz tereny zielone
101	**MPZP dla działek nr: 326/2, 326/3 we wsi Sasino, w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/36/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
102	**MPZP „Przy jarze" we wsi Ciekocino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr VII/37/11 z 2011.06.17	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. od Ciekocina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową usługową i zagrodową
103	**MPZP dla działki nr 197/24 położonej w obrębie Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XII/87/11 z 2011.12.21	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pn. części Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługową
104	**MPZP dla działki nr 45/19 we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/157/12 z 2012.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
105	**MPZP rejon ulicy Polnej oraz obszaru przy lesie we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/158/12 z 2012.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki

106	**MPZP w rejonie ulic: Spacerowej i Lawendowej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/159/12 z 2012.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
107	**MPZP w rejonie ulic: Zawilca i Polnej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/160/12 z 2012.09.13	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn-wsch. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
108	**MPZP w rejon ulicy Bałtyckiej oraz Ogrodowej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/176/12 z 2012.11.14	obowiązujący. Obejmuje teren położony w centrum Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługową
109	**MPZP dla pd-wsch. fragmentu obrębu geodezyjnego Ciekocino we wsi Ciekocinko w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXVI/175/12 z 2012.11.14	obowiązujący. Obejmuje teren na pd. od Ciekocinka; przeznaczenie terenów pod budowę elektrowni wiatrowych
110	**MPZP Sasino "przy lesie" w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIII/219/13 z 2013.04.22	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
111	**MPZP dla działki nr 376/6 we wsi Sasino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXXIII/220/13 z 2013.04.22	obowiązujący. Obejmuje teren położony na zach. od Sasina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową
112	**MPZP rejon ulic Ogrodowej i Borówkowej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XLIV/267/13 z 2013.12.20	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Lubiatowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
113	**MPZP dla działki nr 28/42 przy ulicy Jałowcowej we wsi Kopalino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XLIX/306/14 z 2014.04.15	obowiązujący. Obejmuje teren położony w pd-wsch. części Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszk.-usługową
114	**MPZP „Piaskowa I" W Choczewie**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr LIII/315/14 z 2014.06.23	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Choczewa; przeznaczenie terenów pod ogrody działkowe i zabudowę mieszkaniową
115	**MPZP w rejonie ulicy Uroczej we wsi Jackowo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XI/66/15 z 2015.06.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę letniskową i usługi turystyki
116	**MPZP dla wschodniego fragmentu wsi Choczewko, gmina Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/117/15 z 2015.12.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony we wsch. części Choczewka; przeznaczenie terenów pod zabudowę obsługi rolnictwa
117	**MPZP dla działki nr 5 we wsi Kopalino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/115/15 z 2015.12.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługi turystyki
118	**MPZP dla działki nr 128/26 we wsi Kopalino w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/116/15 z 2015.12.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pn. od Kopalina; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługi turystyki
119	**MPZP „Nad Jeziorem Choczewskim II" w Gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXII/118/15 z 2015.12.29	obowiązujący. Obejmuje teren położony na wsch. od Choczewa; przeznaczenie terenów pod zabudowę rekreacji indywidualnej
120	**MPZP dla działki nr 122/2 we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIII/125/16 z 2016.01.27	obowiązujący. Obejmuje teren położony w Lubiatowie; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, letniskową i usługi turystyki
121	**MPZP „przy granicy" we wsi Borkowo w gminie Choczewo**	Uchwała Rady Gminy Choczewo Nr XXIX/175/16 z 2016.06.22	obowiązujący. Obejmuje teren położony na pd-zach. od Borkowa; przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową, usługi

Tabela 2: Wykaz obszarów w Gminie Choczewo, na których przystąpiono do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub ich zmian

Lp	nazwa MPZP	dane adresowe aktu prawnego inicjującego MPZP
1.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP w rejonie ulicy Rumiankowej we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXXII/193/16 Rady Gminy Choczewo z 28.09.2016
2.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP dla działki 253 we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXXIX/174/16 Rady Gminy Choczewo z 22.06.2016
3.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP w rejonie miejscowości Borkowo w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXVIII/168/16 Rady Gminy Choczewo z 25.05.2016
4.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP dla działek nr: 102/8, 102/11 we wsi Lubiatowo w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXVII/162/16 Rady Gminy Choczewo z 27.04.2016

5.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP dla działek położonych w rejonie ulic: Ptasiej i Modrzewiowej w Sasinie w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXVII/161/16 Rady Gminy Choczewo z 27.04.2016
6.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP dla działek położonych w rejonie ulic: Spacerowej, Bałtyckiej, Borówkowej w Lubiatowie w gminie Choczewo**	Uchwała nr XXVII/160/16 Rady Gminy Choczewo z 27.04.2016
7.	**o przystąpieniu do sporządzenia MPZP Starbienino I w gminie Choczewo**	Uchwała nr XIX/106/15 Rady Gminy Choczewo z 13.11.2015
8.	**przystąpienia do sporządzenia MPZP miejscowości Choczewo wraz z terenami sąsiadującymi w gminie Choczewo**	Uchwała nr XIII/76/15 Rady Gminy Choczewo z 02.09.2015

5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Choczewo

Gmina Choczewo wypracowała w 1999 roku dokument pt. Lokalna Strategia Rozwoju gminy, w którym określona została misja: ***Nadmorska Gmina Choczewo – bogata, bezpieczna, czerpiąca swoje dochody z turystyki i produkcji zdrowej żywności, kultywująca i tworząca własne tradycje*** oraz priorytety:

1. Rozwinięta turystyka na terenie Gminy w oparciu o rozbudowę i poprawę sieci komunikacyjnej, rozbudowę bazy turystycznej - przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego Gminy.
2. Utworzone warunki do działalności, współpracy, rozwoju wszelkiego rodzaju inicjatyw. Ułatwienie możliwości pozyskiwania środków.
3. Utrzymanie czystego środowiska naturalnego poprzez rozbudowę infrastruktury kanalizacyjnej i wykorzystanie czystych źródeł energii.
4. Rozwinięte rolnictwo w oparciu o produkcję zdrowej żywności dla potrzeb rynku lokalnego, turystyki oraz na rynki zewnętrzne.
5. Duża ilość miejsc pracy poprzez uaktywnienie miejscowej społeczności oraz pozyskanie inwestora zewnętrznego.

Gmina Choczewo będąc członkiem stowarzyszeń samorządów terytorialnych Lokalnych Grup Działania przyjęła do realizacji założenia programowe:

- Lokalnej Strategii Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Łeby" na lata 2014 – 2020;
- Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Bursztynowy Pasaż".

Dokumenty te określają dla stowarzyszonych gmin misję: ***zapewnienie godziwej jakości życia społeczności lokalnej oraz jej szybki, zrównoważony rozwój poprzez inwestycje w gospodarce i infrastrukturze, przy pełnym wykorzystaniu istniejącego potencjału Gmin i ich szans rozwojowych.***

Cele strategiczne i działania operacyjne przyjęte w w/w dokumentach pośrednio obejmują działania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w kontekście rozwoju turystyki i są zgodne z celami strategicznymi i kierunkami działań państwa opisanymi w *Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* w podstawowym zakresie, realizują zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego w Gminie Choczewo w kontekście użytkowym rozwoju turystyki, otwierają perspektywy kreowania gminnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, jako systemu spójnego z polityką państwa, województwa pomorskiego i powiatu gdańskiego.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa krajobraz kulturowy, jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Zrozumienie roli krajobrazu w kształtowaniu stylu życia mieszkańców odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniania świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji. Rozwój przestrzenny Gminy Choczewo nierozerwalnie związany był ze środowiskiem naturalnym - zróżnicowaniem ukształtowania terenu na południowym pobrzeżu Bałtyku, na pobrzeżu Kaszubskim i wschodnim pograniczu pobrzeża Słowińskiego. Czynniki naturalne sprzyjające osadnictwu takie, jak dostęp do zasobów morskich i jeziora Choczewskiego, naturalne zbiorniki słodkiej wody jeziora Choczewskiego i nieistniejące obecnie, a liczne do k. XIX wieku, naturalne jeziorka i stawy, źródliska i koryto rzeki Chełst oraz zalesienie i równiny nadające się do uprawy rolniczej przyczyniły się do powstania i rozwoju osadnictwa na terenie dzisiejszej Gminy Choczewo.

Podstawowe typy środowiska przyrodniczego na obszarze gminy to wysoczyzna morenowa i równina aluwialna.

5.2.1. Charakterystyka Gminy Choczewo

Gmina Choczewo położona jest w północno-zachodniej części województwa pomorskiego, w północnej części powiatu wejherowskiego z bezpośrednim dostępem do morza; 17 km linii brzegowej z plażami w Lubiatowie, Sasinie-Stilo i Słajszewie. Sąsiaduje z gminami: Łeba, Nowa Wieś Lęborska, Łęczyce, Gniewino i Krokowa. Wyróżnikiem geograficznym gminy są nadmorskie wydmy, znaczące obszary lasów i zasobne w ryby jeziora: Choczewskie i Kopalińskie. Na zalesionej wydmie, ok. 1000 m od linii brzegowej usytuowana jest jedna z najpiękniejszych na Kaszubach latarni morskich Stilo. Tereny wokół zostały zalesione na obszarze przeszło 300 ha sprowadzoną pod koniec XIX w. kosodrzewiną. Wydmy w okolicy Stilo leżą na terenie Rezerwatu przyrody Mierzeja Sarbska (utworzony w 1976 r., pow. 546,63 ha), obejmującego nadmorskie ruchome wydmy paraboliczne (o wysokości do 24 m n.p.m.), bór bażynowy, dobrze zachowane płaty brzezin i borów bagiennych oraz olsów, a także unikatowe stanowiska roślin podlegających ochronie, tj. długosz królewski, fiołek torfowy, rosiczka długolistna, rosiczka pośrednia, turzyca bagienna, wątlik błotny, wełnianeczka darniowa i woskownica europejska. Przy drodze z Sasina do Stilo znajduje się Rezerwat przyrody Choczewskie Cisy (utworzony w 1962 r., pow. 9,19 ha) z naturalnym stanowiskiem odnawiającego się cisa w wielogatunkowym lesie mieszanym. Rezerwat przyrody Borkowskie Wąwozy (utworzony w 2005 r., pow. 40,64 ha) obejmuje leśne zbocze będącą częścią doliny Chełstu; ochronie podlegają nisze źródłowe ze specyficzną roślinnością źródliskową i zbiorowisko kwaśnej buczyny niżowej ze starym, ok. 100-letnim drzewostanem oraz stanowiska roślin chronionych, tj. widłak wroniec, stoplamek Fuscha, tojeść gajowa, manna gajowa, podrzeń żebrowiec.

W skład gminy wchodzi 14 sołectw: Borkowo Lęborskie, Choczewko, Choczewo, Ciekocino, Gościęcino, Jackowo, Kierzkowo, Kopalino, Łętowo, Sasino, Słajkowo, Słajszewo, Starbienino, Zwartówko.

Powierzchnia gminy wynosi 183,23 km². Dominującą formą zagospodarowania terenu są użytki rolne (49,0% powierzchni gminy), lasy i grunty leśne (42,0%).

Gmina Choczewo ma 5 584 mieszkańców, z tendencją wzrostową w latach 2002-16 o 1,2%. Średni wiek mieszkańców wynosi 37,7 lat i jest nieznacznie mniejszy od średniego wieku mieszkańców województwa pomorskiego oraz mniejszy od średniego wieku mieszkańców całej Polski. Gmina Choczewo ma dodatni przyrost naturalny wynoszący 2,5‰. Współczynnik dynamiki demograficznej wynosi 1,81 i jest znacznie większy od średniej dla województwa oraz znacznie większy od współczynnika dla całego kraju. W 2015 roku saldo migracji wynosi: -59 osób. 63,7% mieszkańców gminy Choczewo jest w wieku produkcyjnym, 21,3% w wieku przedprodukcyjnym, a 15,0% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym. Na podstawie obserwowanego trendu realną liczbę mieszkańców (zameldowanych i niezameldowanych) w gminie w 2020 roku szacować można na 5,5 tys. osób.

Budżet gminy Choczewo w zakresie wydatków wynosił w 2015 roku 22,5 mln złotych, tj. 4,0 tys zł/mieszkańca; z tendencją wzrostową do roku 2014 o 9,1%. Z tego 33,4% skonsumowała oświata i wychowanie, 23,7 % pomoc społeczna, 13,6% administracja publiczna. Wydatki inwestycyjne stanowiły 12,2% wydatków ogółem. Wpływy do budżetu gminy Choczewo przekraczały wydatki o ok. 10%. Z tytułu podatku dochodowego wpływy od osób fizycznych wynosiły 382 zł/mieszkańca (8,8%), natomiast z tytułu podatków dochodowych od osób prawnych wyniosły 4,0 zł/mieszkańca (0,1%).

Gmina Choczewo leży poza międzyregionalnym ciągiem komunikacyjnym; do drogi krajowej S6 Szczecin-Gdańsk odległość wynosi 23 km (Choczewo-Godętowo). Linia kolejowa Szczecin-Gdańsk dla mieszkańców gminy Choczewo jest dostępna ze stacji w Lęborku i Wejherowie. Odległości drogowe z Choczewa: do Wejherowa 31 km, do Lęborka 27 km, do Gdyni 54 km, do Słupska 72 km.

5.2.2. Zarys historii Gminy Choczewo

Na terenach dzisiejszej Gminy Choczewo pierwsze ludy koczownicze pojawiły się u schyłku epoki paleolitycznej, ale udokumentowane ślady działalności człowieka tj. narzędzia z rogu renifera, krzemienne groty i skrobacze, pochówki oraz najstarsze ślady stałego osadnictwa naukowcy datują na okres neolitu. Znaleziska archeologiczne na terenie Gminy Choczewo potwierdzają lokalne skupisko osadnicze, w ramach tzw. kultury łużyckiej autonomiczne w stosunku do dość oddalonych ośrodków tzw. kultury oksywskiej i wielbarskiej.

Z okresu tzw. wpływów rzymskich nieliczne znaleziska potwierdzają udział miejscowych plemion w wymianie handlowej o zasięgu lokalnym. We wczesnym średniowieczu ośrodkami grodowymi dominującymi w regionie było grodzisko w Żarnowcu, Białogardzie i Będargowie, natomiast w Ciekocinie i Kopalinie zachowały się relikty osad

otwartych związanych z systemem grodziskowym, być może w relacjach do nieodległego Luzina i Góry.

Na arenę historii wsie gminy Choczewo wkraczają w pocz. XIII wieku, kiedy książęta gdańscy utworzyli kasztelanie. Kasztelania pucka obejmująca obszar na północny-zachód od Gdańska, aż do Białogardy w początkowym okresie pokrywała się z najstarszym zarysem parafii puckiej, założonej być może już w pierwszym okresie chrystianizacji Pomorza. Uposażenia dla fundowanych wówczas klasztorów norbertanek i cystersów nie sięgnęły terenów dzisiejszej gminy Choczewo, co pozwala na wnioskowanie o przynależności tych ziem bezpośrednio do dóbr książęcych. Tylko Osieki w 1402 roku należące do biskupa włocławskiego, mogły być nadaniem kościelnym już z początku 2.tysiąclecia n.e. To ta parafia jest najstarszą w regionie; w 1284 roku posługę tutaj pełnił pleban *Jacobus*. W pocz. XV stulecia kościół był także w Zwartowie. Kolejne parafie katolickie powstały w gminie Choczewo dopiero po II wojnie światowej. Pomorze Gdańskie stanowiło ważny teren dla polityki Przemysła II i Władysława Łokietka jednoczenia ziem piastowskich, ale wojna z Brandenburgią i alians z Państwem Krzyżackim w poważnym stopniu wpłynęły na późniejszą historię gminy Choczewo, która po 1309 roku znalazła się w komturstwie gdańskim w wójtostwie lęborskim. 26 maja 1384 roku wielki mistrz Henryk von Dusmer Arffenberg wystawił dokument nadania dworu w Choczewie i Strzeszewie pomorskiemu rycerzowi *Jaśko* (Jeschke). Zakon nie zlikwidował istniejącego tu rycerskiego prawa ziemskiego zw. polskim, natomiast wprowadził oczynszowanie wsi rycerskich tj.: Biebrowo, Kierzkowo, Lublewo, Lublewko, Jackowo, Starbienino, Sasino, Przebendowo, Borkówko, Zwartowo i Zwartówko (konsekwencją średniowiecznych zależności feudalnych jest w gminie Choczewo 21 zespołów dworsko-parkowych). Własnością zakonu było Żelazno i Słajkowo. W 1397 roku Krzyżacy lokowali wieś Kurowo, której sołtysem został Stefan Leslawicz. Wyrazili również zgodę na założenie młyna i karczmy w Ciekocinie.

W okresie polsko-krzyżackiej wojny trzynastoletniej, w zamian za poparcie przeciw Zakonowi, król Kazimierz Jagiellończyk zastawił w 1455 roku okręg lęborski i bytowski księciu słupskiemu Erykowi II, a następnie szwedzkiemu królowi Karolowi Knutssonowi. Klęska Krzyżaków pod Świecinem k/Pucka odwróciła bieg wojny. Na mocy *pokoju toruńskiego* w 1466 roku Pomorze Gdańskie znalazło się w granicach Prus Królewskich Rzeczypospolitej. Większą część Prus Królewskich zajmowało województwo pomorskie podzielone na 8 starostw. Obecne tereny gminy Choczewo położone w obrębie starostwa lęborskiego, stały się lennem księstwa słupskiego, które po wygaśnięciu piastowskiej dynastii w czasach potopu szwedzkiego utraciło więź polityczną z Koroną Rzeczypospolitej. Zależność od luterańskich książąt słupskich wpłynęła na ugruntowanie się protestantyzmu w rozległej parafii w Osiekach i kościele rodowym w Zwartowie. Miejscowi nieliczni katolicy korzystali z posługi proboszcza lęborskiego.

Najznamienitszy pomorski ród Wejherów na przełomie XVI/XVII wieku mający znaczne dobra w gminie Choczewo zaznaczył swoją pozycję na dworze królewskim pełniąc funkcje wojskowe, poselskie, senatorskie i dyplomatyczne, a na arenie politycznej Prus Królewskich znaczną rolę polityczną odgrywały miejscowe rody Krokowskich, Jackowskich, Łętowskich, Przebendowskich. Przykładem zmian własnościowych może być Choczewo. W XIV wieku wieś rycerska, potem Mateusza Korzowskiego, w roku 1558 nabył ją Michał

Jackowski. W poł. XVIII stulecia majątek (z Choczewkiem i Słajkowem) należał do szwedzkiej rodziny Fölkersamb. Jan Ludwik Fölkersamb sprzedał majątek podkomorzemu Filipowi Jerzemu Wejherowi. W roku 1774 dwór kupił podpułkownik Prus Królewskich Jerzy Fryderyk Dzięcielski; którego potomkowie władali majątkiem do 1945 roku.

Sytuacja zmieniła się w okresie zaborów. Germanizacja Pomorza należała do priorytetów państwa pruskiego i w 2 poł. XIX wieku przybrała na sile eliminując język polski życia publicznego. W ewangelickich kościołach w Osiekach, Zwartowie i Ciekocinie nabożeństwa odbywały się na zmianę w języku niemieckim i w języku polskim. Znane są nazwiska pastorów w Osiekach: od 1636 Georg Adam Hankocius (rodowity Węgier), po 1690 Heineccius, po 1730 Böh, po 1769 Schmidt, po 1783 Rotzoll z okolic Chojnic, po 1822 Häfner z Poczdamu (nie mówił po polsku), po 1832 Zutner, po 1853 Kuhle, po 1887 Emil Sydow, w latach 1930–45 Franz Trautmann. W Ciekocinie pastorem był Hirt, w Zwartowie Roi. Mimo że pastor Sydow posługiwał się językiem polskim, od 1860 roku w kościele w Osiekach zaprzestano głoszenia kazań po polsku. Nieco wcześniej stało się tak w pozostałych zborach.

Narzędziem germanizacji były przede wszystkim szkoły. W latach 1782-85 rząd pruski powołał placówki w Choczewie, Jackowie, Osiekach, Przebendowie, Sasinie, Zwartowie i Ciekocinie. Na początku XX wieku powstały kolejne, we wsiach: Biebrowo, Kierzkowo, Kurowo, Łętowo, Lublewko i Żelazno.

Natomiast administracja pruska wniosła niewątpliwe zasługi w rozwój ekonomiczny regionu. W 1836 roku w powiecie lęborskim właściciele majątków zawiązali z przewodniczącym von Weiherem z Leśnic Związek Rolników. Z dzisiejszej gminy Choczewo należeli do niego von Bülow z Osiek, Fließbach z Kurowa i hrabia Münster ze Zwartowa. W roku 1896 przewodniczącym został von Diezelsky z Choczewa, a po nim Fließbach z Choczewka. Członkowie wprowadzali w swoich majątkach nowe odmiany zbóż i kartofli, nowe metody nawożenia. Od 1840 roku związek wydawał własną gazetę. W 1853 roku Pomorze otrzymało państwową dotację na melioracje pól, z której skorzystali m.in. właściciele Jackowa i Kurowa. 29 listopada 1862 roku Wilhelm Fließbach z Jackowa i Otto Krause z Biebrowa zawiązali spółkę melioracyjną. Osuszyli m.in. 200-morgowe jezioro w Biebrowie, drobne połacie ziemi należące do Ciekocina, Słajszewa, Jackowa i Biebrowa, uregulowali koryto rzeki Chełst. W ten sposób wygospodarowano 292 ha ziemi pod uprawę. Częściowo spuszczając wodę z Jeziora Choczewskiego dokonano melioracji majątków: Łętowo, Salino, Salinko, Gardkowice, Gniewinko, Mierzyno i Mierzynko. W Kierzkowie zmeliorowano 54 ha gruntu. Budując pierwsze w okolicy wodociągi doprowadzono do wsi wodę. Eckhard Fließbach ze Słajkowa w 1900 roku zamontował dwie pompy głębinowe, zaopatrując w wodę swój majątek oraz 16 gospodarstw we wsi.

W 1891 roku w Choczewie zawiązała się spółka mleczarska 28 majątków, do której dopuszczono również kilku indywidualnych gospodarzy. W 1909 roku do mleczarni w Choczewie odstawiano dziennie 2 385 686 kg mleka. Kierownikiem spółki był właściciel miejscowego majątku, von Diezelsky. W 1911 roku na Targach Poznańskich mleczarnie z powiatu lęborskiego z zakładem w Choczewie miały wspólne stoisko, a nawet zdobyły nagrodę za produkty. W latach 1931/32 firma budowlana Arthura Bogda z Choczewa dokonała w mleczarni robót renowacyjnych oraz rozbudowy serowarni. Zamontowano

nowe urządzenie do produkcji masła, o wydajności dziennej 750 kg. Masło transportowano do hurtowych odbiorców, m.in. do Berlina, koleją w beczkach bukowych wykonywanych przez miejscowego bednarza Heinricha Folger. Kierownikiem mleczarni był Eckhard Küster z Osiek, potem Gustav Discher.

Wykorzystując uprawiane kartofle w celu podniesienia rentowności majątków zbudowano gorzelnie: Fließbach w Jackowie, Fließbach w Kurowie, Küster w Zwartowie, w Łętowie Fließbach ze Słajkowa, w Przebendowie von Wittke, w Ciekocinie Ewest. Właścicieli gorzelni obowiązywały limity produkcyjne zależne od wielkości majątku (60 000–250 000 litrów rocznie).

Domeną ludu było rybołówstwo. W latach 30-tych XX wieku przystanie rybackie funkcjonowały w Lubiatowie, Kopalinie i Stilo. Najbardziej dochodowe były połowy dorsza w Bałtyku. Zimą i wiosną łowiono łososia, zimą dorsza, jesienią szproty, natomiast flądrę przez cały rok, luksusowego węgorza od kwietnia do maja i od sierpnia do września. Dopiero od 1931 roku wprowadzono w marcu okres ochronny na flądrę. We wsiach rybackich nie było dogodnych warunków do cumowania łodzi, a wąskie ujścia rzeczek nie poprawiały warunków rybaczenia. Od przystani kopalińskiej do lubiatowskiej było półtora kilometra, Kopalino i Lubiatowo były oddalone od plaży o ok. 2,5 km; piaszczyste leśne drogi, utrudniały zbyt świeżych ryb. Z Lubiatowa do najbliższej stacji kolejowej w Choczewie było 9,5 km; z Kopalina do Choczewa 11 km, a do stacji w Kurowie 10 km. W Kopalinie 8 rybaków łowiło na 9 łodziach, 7 rybaków z Lubiatowa dysponowało 6 łodziami. W Kopalinie funkcjonowała wędzarnia ryb Hermanna Holza, który trudnił się również hurtową sprzedażą świeżych ryb. To głównie na potrzeby rybaków już w k. XVIII wieku w lasach lubiatowskich funkcjonowała należąca do Osiek smolarnia. Jednym ze znanych z nazwiska pracowników smolarni był Walk z Lubiatowa (ur. 1827), którego syn Hermann był sternikiem łodzi ratunkowej. W specjalnym piecu „przetapiano" wykarczowane pnie sosen oraz szyszki produkując tzw. smołę drzewną. Produktem smolarni był także węgiel drzewny. Dostarczał on energii w piecach cegielni oraz huty szkła.

Szklana Huta w Osiekach powstała w 1795 roku, od 1848 roku prowadził ją C. E. Gebel. Piec na 8 kadzi opalany był węglem drzewnym i torfem z okolicznego złoża. Do uzyskania wysokiej temperatury wykorzystywano w XIX wieku gaz z generatorów pieca hutniczego firmy Siemens. Produktem osieckiej huty początkowo było szkło płytowe (do oszklenia okien), jakie zastosowano m.in. w pałacach w Lublewie i Celbowie. Roczna przeciętna produkcja szkła w poł. XIX wieku w Osiekach wynosiła 22 000 wiązek po 24 stóp kwadratowych. Zatrudniano wówczas 25 robotników. Produkcja szkła należała do niszowych i w pocz. XX stulecia nie była już w Osiekach notowana.

Mniej więcej w tym samym okresie w Sasinie w cegielni wypalano cegłę; nie była to duża produkcja i na pocz. XX wieku została zaniechana.

Nadmorskie położenie rodziło obowiązki ratownictwa morskiego, regulowanego już w czasach krzyżackich. Punkt ratowniczy w Kopalinie był jednym z ważniejszych na bałtyckim brzegu w XIX stuleciu, zapewne z uwagi na ukształtowanie geologiczne dna i prąd morskie. Liczne katastrofy były dla ratowników okazją do zarobku. Niejaki Fischer i szewc Krause z Kopalina w 1854 roku dostali nagrodę pieniężną. 10 lat później, 6 listopada 1864 roku, ten sam Krause podczas akcji ratowniczej utonął skutecznie ratując kapitana

angielskiego trójmasztowca „Reward" Dawisona i 6 marynarzy; 4 anglików i kopaliński szewc utonęli. O szczegółach akcji informowano starostę lęborskiego i właściciela majątku w Lubiatowie, Kramera. 1 stycznia roku 1879 koło Białogóry rozbił się duński statek „Haabet". Sztorm nie pozwalał na użycie łodzi ratowniczej, więc przetransportowano ją lądem wzdłuż Lubiatowa, Szklanej Huty do Białogóry. Akcja była tak mozolona, że rozbitkowie już sami wydostali się na brzeg... Udane działania ratownicze miały miejsce 2 stycznia 1882 roku w Lubiatowie na rzecz 10 rozbitków duńskich, 25 grudnia 1883 roku w Kopalinie, 1 sierpnia roku 1884 w okolicy Białogóry, itd. Nieoczekiwane korzyści odniósł w 1887 roku właściciel majątku w Lubiatowie, który pomógł uratować załogę statku „Amanda"; część przewożonych na pokładzie cegieł wykorzystał na budowę stajni.

Niestety bywało, jak 6 grudnia 1899 roku w okolicach Szklanej Huty, że cała załoga parowca „Maria" zginęła. Kapitan bryga „Hellas" Höpfner ze Szczecina (pochowany na cmentarzu w Lubiatowie) uległ wypadkowi i zmarł, chociaż prawie całą załoga wyszła z opresji cało. Podczas I wojny światowej nie było żadnych akcji ratowniczych, ponieważ cały handlowy transport morski został wstrzymany. Później rzadko dochodziło do wypadków, natomiast ratownicy dysponowali holownikiem, który miał przynosić dochód. W 1937 roku za udział w ratowaniu greckiego frachtowca „Patras" przewożącego z Gdyni węgiel (pod którym miała być schowana broń) dla hiszpańskiego portu na wybrzeżu śródziemnomorskim, właściciel holownika zainkasował 2 400 marek. A tego roku na odcinku należącym do kopalińskiej stacji ratowniczej ugrzęzły jeszcze cztery inne statki, szczęśliwie odholowane z mielizny. W latach 1944-45 doszło w okolicy do 2 wypadków na morzu. Niemiecki okręt wojenny ugrzązł na mieliźnie. Miejscowym kobietom i starcom (mężczyźni byli na froncie) udało się w uruchomić rakietnicę stacji ratunkowej i marynarze w specjalnych spodniach przedostali się po linie na brzeg, a potem do dworu w Lubiatowie.

Znane są nazwiska sterników łodzi ratunkowych: Christian Much z Kopalina (1865-75), Eduard Reckow z Lubiatowa (1876-1908), Hugo Reckow z Lubiatowa (1909-10) oraz w latach 1910-1945 Hermann Walk z Lubiatowa. Kierownik stacji ratowniczej zajmował się korespondencją, prowadził rozliczenia z centralą w Bremie, sporządzał protokoły z akcji ratowniczych, organizował ćwiczenia ochotników. Kierownikami stacji byli kolejno: Treichel z Kopalina, Kramer z Lubiatowa, Lietzow z Lubiatowa, Nimz z Kopalina oraz Ulrichs z Lubiatowa.

Zakończenie II wojny światowej poprzedziły przemarsze armii, zarówno pokonanej niemieckiej, jak i zwyciężającej sowieckiej, w marcu 1945 roku. Mimo, że gmina Choczewo nie była terenem frontowym, dla ludności cywilnej był to dramatyczny czas obowiązkowych masowych przesiedleń i wysiedleń, wojennego terroru. Od 7 lipca 1945 roku obszar obecnej gminy Choczewo znalazł się w obrębie powiatu lęborskiego województwa gdańskiego, natomiast ludność autochtoniczna, bez względu na niemieckie czy kaszubskie poczucie tożsamości, do końca 1946 roku niemalże w 100% opuściła swoje domostwa. Nowe zasiedlenia ludnością z centralnej Polski i kresów wschodnich zostały przeprowadzone w rzeczywistości ekonomicznej tzw. gospodarki państwa socjalistycznego, zrywającej ciągłość dotychczasowych relacji gospodarczych. Na majątkach ziemskich w większości założono państwowe gospodarstwa rolne, gospodarstwa chłopskie dzielono i wiązano w nowy

system spółdzielczy poddany administracji państwowej kontrolowanej w systemie monopartyjnym.

Zmiany granic państwowych i związana z nimi polityka jednorodności etnicznej była realizowana przez polityków zwycięskich armii II wojny światowej, bez jakiegokolwiek udziału społeczności lokalnych. Władze PRL w zakresie relacji społecznych promowały inicjatywy świadomie oderwane od przeszłości regionu, kreując etos tzw. Ziem Odzyskanych zacierały związki z historią Piastów pomorskich i Rzeczypospolitej szlacheckiej. Z napływem polskich osiedleńców, tutaj na terenie dzisiejszej gminie Choczewo zwanych "Pierwszymi Osadnikami", radykalnie zmieniły się relacje religijne ludności. W 1947 roku administrator gorzowski powołał katolicką parafię w Zwartowie, której zadysponowano kościół poewangelicki. Poewangelickie kościoły w Osiekach i Ciekocinie obsługiwał proboszcz katolickiej parafii w Wierzchucinie, która zachowała przedwojenny rodowód. Dopiero w 1974 roku biskup koszalińsko-kołobrzeski jako filialne włączył je powołanej parafii w Choczewie. Zmiany sieci parafialnej nastąpiły w 1992 roku, kiedy gmina Choczewo znalazła się w nowoutworzonej diecezji pelplińskiej.

Przemiany ustrojowe i reformy administracyjne 1990 i 1999 roku nadały autonomię podstawowej jednostce samorządu terytorialnego - gminie Choczewo, w powiecie wejherowskim, w województwie pomorskim. Stanowienie prawa miejscowego jest kompetencją Rady Gminy Choczewo, władze wykonawczą sprawuje Wójt, natomiast relacje gminy Choczewo w systemie prawnym reguluje ustawa z 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Zerwanie ciągłości osadniczej miejscowości Gminy Choczewo po 1945 roku i społeczna trauma II wojny światowej przyniosły istotne konsekwencje dla krajobrazu kulturowego tego regionu. Państwowa polityka historyczna Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na blisko półwiecze modelowała postrzeganie historii tej Ziemi wybiórczo, w kontekście doraźnych celów, antagonizując postrzeganie tzw. poniemieckiej kultury materialnej i zapominając o dorobku szlacheckiej Rzeczypospolitej. Postrzeganie procesów społecznych średniowiecznej kolonizacji XIV i XV wieku z perspektywy niemieckiej kultury państwa krzyżackiego władającego wówczas Pomorzem w równym stopniu co germanizacja czasów Bismarka i Hitlera przyczyniły się do zaniechania edukacji historycznej równoważącej i doceniającej dorobek wszystkich pokoleń. Zarówno populacja księstwa pomorskiego pierwszych Piastów z kaszubskimi praprzodkami plemiennymi, osadników przybywających do nowej ojczyzny z Niemiec w okresie średniowiecza, rodów ziemiańskich osiedlających się na ziemi lęborskiej w okresie I Rzeczypospolitej, urzędników i kapitału pruskiego preferowanego jako czynnik państwotwórczy administracji pruskiej, jak i najmłodsza polska fala osiedleńcza po 1945 roku wykreowały kulturę materialną i niematerialną jako bogate dziedzictwo czerpiące z różnorodnych nurtów kultury europejskiej, tworzące oryginalny potencjał kulturowy. Wyzwaniem dla obecnego pokolenia animatorów życia społecznego pozostaje wyzwolenie tego potencjału, oczyszczenie go z antagonizmów, zweryfikowanie wartości w kontekście kreacji pozytywnych relacji społecznych.

W leżącej na pograniczu regionów etnicznych Pobrzeża Kaszubskiego i Pomorza Środkowego, z uwagi na wydarzenia demograficzne 1945 roku i politykę historyczną PRL, nie została zachowana ciągłość i spoistość kultury ludowej, ale odtworzony został folklor kaszubski.

Potencjałem działań operacyjnych są zabytki zlokalizowane na terenie Gminy Choczewo:

- **Stanowiska archeologiczne np.:** Biebrowo, Borkowo, Borkówko, Choczewko, Choczewo, Ciekocino, Karczemki, Kierzkowo, Kopalino, Lubiatowo, Lublewko, Lublewo, Osieki, Sasino, Szklana Huta, Zwartowo, Zwartówko, Żelazno z epoki kamienia i epoki brązu; osadnictwo tzw. kultury łużyckiej (m.in. eksponaty w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku).
- **Układy ruralistyczne wsi pomorskich:**

  Choczewo - ulicówka na osi północ –południe; na wschód od głównej drogi zlokalizowano zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Wieś rycerska na prawie polskim, w 1348 roku nadana przez Wielkiego Mistrza Heinricha Dussemera na prawie magdeburskim Jeszkemu Święcy; w 1402 roku wymieniona w wizytacji biskupstwa włocławskiego. W XVI w. we władaniu Jackowskich, potem Wejherów i szwedzkiej rodziny Fölkersamb, w latach 1742-1945 własność Dzięcielskich. Czytelny układ ulicówki założonej na osi północ -południe. Na wschód od głównej drogi zlokalizowany jest zespół dawnego majątku, składającego się z regularnie rozplanowanego folwarku i dworu z parkiem, na terenie którego obecnie założono teren sportowy.

  Osieki Lęborskie - wieś placowa typu owalnicowego, na placu kościół otoczony cmentarzem. W północnej pierzei placu pierwotnie pałac w założeniu parkowym z folwarkiem po stronie zachodniej; pomiędzy folwarkiem i parkiem dworskim w poł. XX w. w kierunku północnym przeprowadzono drogę do Lubiatowa. Wieś wymieniona w 1402 roku jako własność biskupów włocławskich. W 1566 roku sprzedana Ernestowi Wejherowi, po 1605 roku w posiadaniu Jerzego Krokowskiego jako siedziba rodowa linii osieckiej. Po 1726 roku budowa barokowego pałacu, rozebranego w roku 1965. Od 1853 roku we władaniu rodu von Bűlow (rozbudowa folwarku).
- **Architektura sakralna**, dziedzictwo poewangelickie:

  Osieki Lęborskie – kościół pw. Najświętszej Marii Panny Gwiazdy Morza, filia parafii w Choczewie, poewangelicki. Barokowy, wzniesiony w miejscu poprzedniego spalonego (1726) w roku 1740, rozbudowany o boczną kruchtę w 1808 roku. Orientowany, salowy z kwadratową zachodnią. We wnętrzu późnobarokowe wyposażenie: ołtarz główny i ambona, świeczniki; gotycka chrzcielnica oraz płyta nagrobna rodziny Thilsbach.

  Ciekocino – kościół pw. śś Piotra i Pawła, filia parafii w Choczewie, poewangelicki. Wzniesiony w stylu neogotyckim w 1891 roku, ceglany, salowy z zach. kruchtą i sygnaturą. W prezbiterium oryginalne witraże z inskrypcjami; zachowany dzwon firmy C. Voss ze Szczecina.

Zwartowo – kościół parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny, poewangelicki. Wzniesiony w stylu neogotyckim w 1929 roku, ceglany, salowy z wieżą zachodnią. Kościół z fundacji Jackowskich powstał przed reformacją; w 1784 roku odnotowany jako prywatna kaplica rodowa, rozebrana z powodu złego stanu w roku 1876. W 1889 roku ewangelicki wikariat parafialny, od 1901 roku parafia.

- **Zespoły dworsko-parkowe z folwarkami** (XIX/XX w., na *„korzeniu nowożytnym"*, a nawet późnogotyckim) najliczniejsze w województwie pomorskim skupisko w Gminie Choczewo 21 zespołów dworsko-parkowych: Biebrowo, Borkowo Lęborskie, Borkówko, Choczewo, Choczewko, Ciekocinko, Gartkowice, Gościęcino, Jackowo, Kurowo, Lubiatowo, Lublewo Lęborskie, Lublewko, Łętowo, Osieki Lęborskie, Przebendowo, Sasino, Słajkowo, Starbienino, Zwartowo, Żelazno; w bardzo zróżnicowanym stanie zachowania. Obiekty o największym potencjale kulturotwórczym w gminie Choczewo to: Ciekocinko, Zwartowo, Sasino, Starbienino, Choczewo i Przebendowo. Nawet zespoły pałacowe znajdujące się w stanie destrukcji nie utraciły możliwości rozwojowych, wymagają jednakże kompleksowych rozwiązań rewitalizacyjnych (Lublewo, Biebrowo, Borkówko).
- **Zabytki kultury regionalnej**, m.in. bardzo interesujący typ tzw. **domu pomorskiego**, murowanego z czerwonej cegły na kamiennej podmurówce z XIX/XX w. **i zabudowania gospodarcze** z poł. XIX w. i starsze (Choczewo, Sasino, Osieki Lęborskie, Przebendowo, Słajszewo, Strzebielino, itp).
- **Zabytki techniki: mleczarnia** (Choczewo), **gorzelnia** (Jackowo, Kurowo, Łętowo, Zwartowo); **zespół budynków latarni morskiej Stilo w Sasinie-Osiekach**.
- **Budynki użyteczności publicznej: szkoły** (Choczewo, Kurowo, Lublewo Lęborskie, Łętowo, Sasino, Zwartowo), **poczta** (Choczewo), **zajazd/restauracja** (Osieki Lęborskie, Choczewo).
- **Cmentarze ewangelickie i kaplice grobowe**, miniona kultura sepulkralna (kaplice grobowe: Borkowo Lęborskie, Osieki Lęborskie, Przebendowo, Żelazno; cmentarze: Biebrowo, Borkowo Lęborskie, Choczewo, Choczewko, Ciekocino, Gościęcino, Jackowo, Kierzkowo, Kopalino, Kurowo, Lublewo Lęborskie, Lubiatowo, Osieki Lęborskie, Przebendowo, Sasino, Słajkowo, Słajszewo, Starbienino, Zwartowo, Zwartówko, Żelazno,).

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Początki archeologii na terenie gminy Choczewo sięgają XIX wieku, kiedy w okolicach Osiek Lęborskich, Kierzkowa, Lublewka i Choczewa zidentyfikowano 5 prehistorycznych cmentarzysk, a idealnie zachowane urny trafiły w posiadanie m.in. właściciela majątku w Osiekach von Köllera i nauczyciela z Lublewka Horn. W 1918 roku systematyczne badania przeprowadził prof. Brehmer z uniwersytetu w Marburgu; współpracowali z nim: lęborski badacz historii regionu Gerlach i O. Weichert, von Milczewski z Żelazna, pastor Sydow z Osiek i Neumann z Wielistowa. Były to: starołużyckie miejsce pochówku, cmentarzysko z grobami megalitycznymi z okresu 1500-1000 r. pne., kilka kurhanów, grobowce w kształcie wydłużonych prostokątnych lub kolistych mogił

dochodzących do 20 metrów średnicy i kilku metrów wysokości, zawierające pochówki w pozycji skurczonej, rzadziej w wyprostowanej.

W okresie międzywojennym dokonano odkryć archeologicznych w Biebrowie (grób skrzynkowy z urną twarzową), Borkowie (2 urny twarzowe w grobie skrzynkowym), Borkówku (groby skrzynkowe z urnami twarzowymi z kolczykami z brązu), Choczewku (urny twarzowe np. z nosem, oczami, zaznaczonymi brwiami, ustami i wymodelowanymi uszami), Choczewie (4 popielnice z przykrywkami), Ciekocinie (grób skrzynkowy z urnami twarzowymi), Karczemkach (grób skrzynkowy z amforą z pokrywką), Kierzkowie (topór neolityczny), Kopalinie (ślady po łużyckiej osadzie), Lubiatowie (z czasów osadnictwa łużyckiego skroniowe obręcze, bursztyn, odłamki żelazne, fragmenty naczyń), Lublewku (groby z urnami twarzowymi, cmentarzysko kultury łużyckiej, żelazny nóż), Lublewie (urny twarzowe), Osiekach (pozostałości osadnictwa łużyckiego, cmentarzysko grobów skrzynkowych), Sasinie (urny z okresu osadnictwa łużyckiego), Szklanej Hucie (pozostałości czasów osadnictwa łużyckiego), Zwartowie (topór, groby skrzynkowe z urnami twarzowymi, zdobione urny kultury łużyckiej), Zwartówku (urny twarzowymi), Żelaźnie (grób skrzynkowy z urnami, szczątki po osadnictwie łużyckim).

W ramach realizowanego od 1978 roku przedsięwzięcia poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy stanowisk archeologicznych tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie Gminy Choczewo zlokalizowano 246 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, zestawionych w tabeli 3: *Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Choczewo*. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym, w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych mogą zostać zidentyfikowane kolejne ślady osadnicze.

Tabela 3: Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Choczewo

l.p.	miejscowość	nr stan.	rodzaj stanowiska	chronologia	nr ob.AZP; nr st.
1	**Borkowo Lęborskie**	1	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	4-36;44;
2	**Borkowo Lęborskie**	2	cmentarzysko?	epoka nieokreślona	4-36;45;
3	**Borkowo Lęborskie**	3	cmentarzysko	hallstatt d	4-36;47;
4	**Borkowo Lęborskie**	4	cmentarzysko	hallstatt d	4-36;48;
5	**Borkowo Lęborskie**	5	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	4-36;46;
6	**Borkowo Lęborskie**	6	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;49;
7	**Borkowo Lęborskie**	7	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze	4-36;50;
8	**Borkowo Lęborskie**	8	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	4-36;51;
9	**Borkowo Lęborskie**	9	ślad osadnictwa; osada; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;52;
10	**Borkowo Lęborskie**	10	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;53;
11	**Borkowo Lęborskie**	11	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;54;
12	**Borkowo Lęborskie**	12	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;55;
13	**Borkowo Lęborskie**	13	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;56;
14	**Borkowo Lęborskie**	14	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; osada; punkt osadniczy; stanowiska nie stwierdzono	neolit?; wczesne średniowiecze; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny; nie stwierdzono	4-36;57;
15	**Borkowo Lęborskie**	15	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;58;

16	Borkowo Lęborskie	16	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;59;
17	Borkowo Lęborskie	17	ślad osadnictwa	neolit?	4-36;60;
18	Borkowo Lęborskie	18	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	pradzieje; okres nowożytny	4-36;61;
19	Borkowo Lęborskie	19	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;62;
20	Borkowo Lęborskie	20	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;63;
21	Borkowo Lęborskie	21	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;64;
22	Borkowo Lęborskie	22	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;65;
23	Borkowo Lęborskie	23	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;66;
24	Borkowo Lęborskie	24	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;67;
25	Borkowo Lęborskie	25	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; ślad osadnictwa	neolit; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze	4-36;68;
26	Borkowo Lęborskie	26	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;69;
27	Borkowo Lęborskie	27	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze	4-36;70;
28	Borkowo Lęborskie	28	ślad osadnictwa	pradzieje	4-36;71;
29	Borkowo Lęborskie	29	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;72;
30	Borkowo Lęborskie	30	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;73;
31	Borkowo Lęborskie	31	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	pradzieje; okres nowożytny	4-36;74;
32	Borkowo Lęborskie	32	ślad osadnictwa	neolit?	4-36;75;
33	Borkowo Lęborskie	33	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;76;
34	Borkowo Lęborskie	34	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;77;
35	Borkowo Lęborskie	35	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;78;
36	Borkowo Lęborskie	36	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	pradzieje; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;79;
37	Borkowo Lęborskie	37	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;80;
38	Borkowo Lęborskie	38	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze	4-36;81;
39	Zwartowo	1	ślad osadnictwa; osada; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;82;
40	Zwartowo	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych; znalezisko luźne	wczesny i środkowy okres lateński; okres wpływów rzymskich	4-36;83;
41	Zwartowo	3	cmentarzysko	hallstatt d	5-36;9;
42	Zwartowo	5	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	4-36;84;
43	Zwartowo	6	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	4-36;85;
44	Zwartowo	7	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	4-36;86;
45	Zwartowo	8	znalezisko luźne	epoka nieokreślona	4-36;87;
46	Zwartowo	9	cmentarzysko grobów skrzynkowych	-	4-36;88;
47	Zwartowo	10	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	4-36;89;
48	Zwartowo	11	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	5-36;10;
49	Zwartowo	12	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	5-36;11;
50	Zwartowo	13	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	5-36;12;

51	Zwartowo	14	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza	4-36;90;
52	Zwartowo	15	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;9;
53	Zwartowo	16	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;92;
54	Zwartowo	17	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza	4-36;93;
55	Zwartowo	18	punkt osadniczy; ślad osadnictwa; znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny; epoka nieokreślona	4-36;94;
56	Zwartowo	19	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;95;
57	Zwartowo	20	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;96;
58	Zwartowo	21	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;97;
59	Zwartowo	22	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;98;
60	Zwartowo	23	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich	4-36;99;
61	Zwartowo	24	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;100;
62	Zwartowo	25	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;101;
63	Zwartowo	26	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;102;
64	Zwartowo	27	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;103;
65	Zwartowo	28	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;104;
66	Zwartowo	29	punkt osadniczy	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;105;
67	Zwartowo	30	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;106;
68	Zwartowo	31	ślad osadnictwa; osada; punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;107;
69	Zwartowo	32	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;108;
70	Zwartowo	33	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; punkt osadniczy; punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;109;
71	Zwartowo	34	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; średniowiecze; okres nowożytny	4-36;110;
72	Zwartowo	35	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;111;
73	Zwartowo	36	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;112;
74	Zwartowo	37	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;113;
75	Zwartowo	38	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;114;
76	Zwartowo	39	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze	4-36;115;
77	Zwartowo	40	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;116;
78	Zwartowo	41	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;117;
79	Zwartowo	42	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;118;
80	Zwartowo	43	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;119;

81	Kierzkowo	1	znalezisko luźne	neolit	
82	Kierzkowo	2	cmentarzysko	-	
83	Kierzkowo	3	znalezisko luźne	-	
84	Kierzkowo	4	znalezisko luźne; -	średniowiecze; -	
85	Kierzkowo	5	znalezisko luźne	okres późnolateński	
86	Kierzkowo	6	ślad osadnictwa	okres nowożytny	3-37;;
87	Lubiatowo	6	huta szkła	okres nowożytny	
88	Żelazna	1	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; średniowiecze	4-37;20;
89	Żelazna	2	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;21;
90	Żelazna	3	osada?	wczesne średniowiecze	4-37;22;
91	Żelazna	4	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;23;
92	Żelazna	5	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;24;
93	Żelazna	6	osada?; osada?; osada?; osada?; osada?	neolit/epoka brązu; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze; okres nowożytny	4-37;45;
94	Żelazna	7	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; późne średniowiecze	4-37;46;
95	Żelazna	8	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;47;
96	Żelazna	9	osada?	okres wpływów rzymskich	4-37;48;
97	Żelazna	10	osada?	paleolit późny	4-37;49;
98	Żelazna	11	cmentarzysko grobów skrzynkowych?	hallstatt d	4-37;60;
99	Żelazna	12	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	4-37;61;
100	Żelazna	13	osada?	późne średniowiecze / okres nowożytny	4-37;62;
101	Żelazna	14	stanowisko nieokreślone	epoka nieokreślona	
102	Łętówko	1	znalezisko luźne; osada	-; hallstatt d	
103	Łętówko	2	osada?; osada?; osada?; osada?	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-37;3;
104	Gościęcino	1	cmentarzysko	hallstatt c	5-36;13;
105	Gościęcino	2	cmentarzysko	wczesny i środkowy okres lateński	5-36;15;
106	Gościęcino	3	cmentarzysko	hallstatt	5-36;14;
107	Gościęcino	4	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	5-36;16;
108	Gościęcino	5	punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	5-36;17;
109	Gościęcino	6	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	5-36;18;
110	Gościęcino	7	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	5-36;19;
111	Gościęcino	15	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	pradzieje; późne średniowiecze; okres nowożytny	5-36;27;
112	Gościęcino	16	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	5-36;28;
113	Gościęcino	17	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze; okres nowożytny	5-36;29;
114	Gościęcino	18	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; epoka nieokreślona	5-36;30;
115	Gościęcino	19	punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	5-36;31;
116	Gościęcino	20	punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	5-36;32;
117	Gościęcino	21	punkt osadniczy	pradzieje	5-36;33;
118	Karczemka Gardkowska	1	cmentarzysko kurhanowe	hallstatt d	4-37;56;
119	Karczemka Gardkowska	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	4-37;57;
120	Karczemka Gardkowska	3	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-37;38;

121	Karczemka Gardkowska	4	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; późne średniowiecze	4-37;39;
122	Gardkowice	1	cmentarzysko kurhanowe	epoka nieokreślona	4-37;53;
123	Gardkowice	2	grodzisko?	średniowiecze	4-37;54;
124	Gardkowice	3	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;4;
125	Gardkowice	4	obozowisko?; osada?; osada?	mezolit?; wczesna epoka brązu; epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-37;5;
126	Gardkowice	5	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; późne średniowiecze	4-37;6;
127	Gardkowice	6	osada?; osada?; osada?; osada?	okres wpływów rzymskich; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze	4-37;8;
128	Gardkowice	7	osada?	neolit/epoka brązu?	4-37;14;
129	Gardkowice	8	osada?	okres nowożytny	4-37;15;
130	Gardkowice	9	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;33;
131	Gardkowice	10	osada?	wczesne średniowiecze	4-37;34;
132	Gardkowice	11	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;35;
133	Zwartówko	1	cmentarzysko	hallstatt d	
134	Zwartówko	2	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza?; wczesne średniowiecze?	5-36;2;
135	Zwartówko	3	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; osada; punkt osadniczy; ślad osadnictwa	neolit?; neolit/starsza epoka brązu; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; epoka nieokreślona	5-36;3;
136	Zwartówko	4	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	5-36;4;
137	Zwartówko	5	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; epoka nieokreślona	5-36;5;
138	Zwartówko	6	osada	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	5-36;6;
139	Zwartówko	7	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	5-36;7;
140	Zwartówko	8	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	pradzieje; późne średniowiecze / okres nowożytny	5-36;8;
141	Zwartówko	9	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich	4-36;120;
142	Zwartówko	10	punkt osadniczy; ślad osadnictwa; punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze?; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;121;
143	Zwartówko	11	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze?; późne średniowiecze	4-36;122;
144	Zwartówko	12	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	młodszy okres przedrzymski/okres wpływów rzymskich; okres nowożytny	4-36;123;
145	Zwartówko	13	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich?	4-36;124;
146	Zwartówko	14	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;125;
147	Zwartówko	15	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;126;
148	Zwartówko	16	punkt osadniczy; punkt osadniczy; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; młodszy okres przedrzymski - okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze?; późne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;127;
149	Zwartówko	17	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;128;
150	Zwartówko	18	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;129;
151	Zwartówko	19	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;130;

152	Zwartówko	20	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;131;
153	Zwartówko	21	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;132;
154	Zwartówko	22	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;133;
155	Zwartówko	23	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;134;
156	Zwartówko	24	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;135;
157	Zwartówko	25	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;136;
158	Zwartówko	26	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;137;
159	Zwartówko	27	ślad osadnictwa	neolit	4-36;27;
160	Przebędowo	1	cmentarz	wczesny i środkowy okres lateński	4-36;20;
161	Przebędowo	2	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; pradzieje; późne średniowiecze	4-36;21;
162	Przebędowo	3	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;22;
163	Przebędowo	4	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;23;
164	Przebędowo	5	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;24;
165	Przebędowo	6	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-36;25;
166	Przebędowo	7	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; okres nowożytny	4-36;26;
167	Przebędowo	8	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;27;
168	Przebędowo	9	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze	4-36;28;
169	Przebędowo	10	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;29;
170	Przebędowo	11	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;30;
171	Przebędowo	12	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze	4-36;31;
172	Przebędowo	13	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	4-36;32;
173	Przebędowo	14	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze	4-36;14;
174	Przebędowo	15	osada; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; okres wędrówek ludów; wczesne średniowiecze	4-36;34;
175	Przebędowo	16	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;35;
176	Przebędowo	17	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4-36;36;
177	Przebędowo	18	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres nowożytny	4-36;18;
178	Przebędowo	19	ślad osadnictwa	pradzieje?	4-36;38;
179	Przebędowo	20	cmentarzysko?	okres wpływów rzymskich	4-36;39;
180	Przebędowo	21	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;40;
181	Przebędowo	22	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;41;
182	Przebędowo	23	ślad osadnictwa	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-36;42;
183	Przebędowo	24	ślad osadnictwa	młodszy okres przedrzymski	4-36;43;
184	Łętowo	5	osada?	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-37;13;
185	Łętowo	1	cmentarzysko?	-	4-37;52;
186	Łętowo	2	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;1;
187	Łętowo	3	osada?; osada?; osada?	neolit/epoka brązu; epoka brązu/wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	4-37;2;
188	Łętowo	4	osada?	neolit?	4-37;12;
189	Łętowo	6	osada?	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	4-47;16;

190	Łętowo	7	osada?	okres wpływów rzymskich	4-37;17;
191	Łętowo	8	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;18;
192	Łętowo	9	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; późne średniowiecze	4-37;19;
193	Słajkowo	4	osada?	wczesne średniowiecze	4-37;28;
194	Słajkowo	1	osada?	wczesne średniowiecze	4-37;25;
195	Słajkowo	2	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;26;
196	Słajkowo	3	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; późne średniowiecze	4-37;27;
197	Słajkowo	5	osada?	późne średniowiecze	4-37;29;
198	Słajkowo	6	osada?	neolit/epoka brązu	4-37;30;
199	Słajkowo	7	osada?; osada?	neolit/epoka brązu; wczesne średniowiecze	4-37;50;
200	Biebrowo	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
201	Choczewo	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	
202	Choczewo	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	
203	Choczewo	3	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	
204	Choczewo	4	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza	
205	Choczewo	5	znalezisko luźne	neolit	
206	Choczewo	6	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	
207	Choczewo	7	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	
208	Choczewo	8	znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza	
209	Ciekocino	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
210	Jackowo	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych;	wczesna epoka żelaza;	
211	Kopalino	1	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	
212	Kopalino	2	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
213	Kopalino	3	znalezisko luźne	okres nowożytny	
214	Kopalino	4	cmentarzysko grobów skrzynkowych	epoka nieokreślona	
215	Lubiatowo	1	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	
216	Lubiatowo	2	cmentarzysko kurhanowe	hallstatt c	
217	Lubiatowo	3	cmentarzysko	hallstatt d	
218	Lubiatowo	4	grodzisko	wczesne średniowiecze	
219	Lubiatowo	5	ślad osadnictwa	neolit	
220	Lubiatowo	6	huta szkła	okres nowożytny	
221	Lubiatowo	7	znalezisko luźne	okres wędrówek ludów	
222	Lublewko	1	cmentarzysko	hallstatt d	
223	Lublewko	2	cmentarzysko	średniowiecze	
224	Lublewo Lęborskie	1	cmentarzysko	hallstatt d	
225	Lublewo Lęborskie	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
226	Lublewo Lęborskie	3	cmentarzysko	hallstatt d	
227	Lublewo Lęborskie	4	cmentarzysko	-	
228	Lublewo Lęborskie	5	cmentarzysko kurhanowe	epoka nieokreślona	
229	Osieki Lęborskie	1	cmentarzysko kurhanowe	hallstatt c	
230	Osieki Lęborskie	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
231	Osieki Lęborskie	3	znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza	
232	Osieki Lęborskie	4	znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza	

233	**Osieki Lęborskie**	5	cmentarzysko kurhanowe	epoka nieokreślona	
234	**Osieki Lęborskie**	6	cmentarzysko kurhanowe	iv-v okres epoki brązu	
235	**Osieki Lęborskie**	7	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; wczesne średniowiecze	
236	**Osieki Lęborskie**	8	cmentarzysko	-	
237	**Sasino**	1	znalezisko luźne	neolit	
238	**Sasino**	2	znalezisko luźne	neolit	
239	**Sasino**	3	cmentarzysko?	epoka brązu	
240	**Słajszewo**	1	znalezisko luźne	neolit	
241	**Starbienino**	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
242	**Starbienino**	2	cmentarzysko kurhanowe	epoka brązu	
243	**Starbienino**	3	skarb monet	okres wędrówek ludów	
244	**Choczewko**	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt c	
245	**Choczewko**	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	
246	**Choczewko**	3	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	

5.2.5. Zabytki nieruchome

Historię miejscowości Gminy Choczewo dokumentują zabytki nieruchome. Najstarszymi obiektami dziedzictwa jest urbanistyka tradycyjnych wsi pomorskich, założonych na schemacie tzw. ulicówki w Choczewie i wsi placowej w Osiekach Lęborskich oraz lokalna sieć drogowa o średniowiecznym rodowodzie.

W pejzażu wsi gminy Choczewo dominantami architektonicznymi są zabytkowe kościoły: w Osiekach Lęborskich późnobarokowy, w Zwartowie i Ciechocinie neogotyckie, ale istotniejsze znaczenie urbanistyczne mają znacznie liczniejsze zespoły dworsko-parkowe z folwarkami. Pałace, dwory i zespoły folwarczne reprezentują architekturę 2 poł. XIX i 1 ćw. XX wieku, ale zwykle ze śladami struktur starszych, XVII-wiecznych a nawet gotyckich.

W wiejskim krajobrazie świadkami przeszłości pozostają nieliczne *domy szachulcowe* (Sasino) oraz murowane z cegły domy gburskie, które z powodu charakterystycznych cech występujących w architekturze mieszkalnej końca XIX i 1 ćw. XX wieku na Pomorzu, można określić terminem: *dom pomorski*.

Obiektami wyróżniającymi się w przestrzeni wiejskiej są także murowane z cegły na przełomie XIX i XX stulecia wiejskie szkoły. Zróżnicowaną grupę obiektów stanowią zabytki techniki (mleczarnia, gorzelnie) z unikatowym zespołem budynków latarni morskiej Stilo. Dziedzictwem najsłabiej identyfikowalnym w Gminie Choczewo pozostają cmentarze ewangelickie, niekiedy z rodowymi kaplicami grobowymi. Położone w znacznej odległości od domostw, często w lesie, ponieważ były związane z protestanckim obrządkiem gmin wyznaniowych Niemców, zostały przez nowych osiedleńców całkowicie wykluczone z dziedzictwa. Dopiero w l. 80 XX wieku zostały zinwentaryzowane przez wojewódzkie służby konserwatorskie, a w ostatnich latach z inicjatywy ziomkostw oznakowane i w minimalnych zakresie zrewaloryzowane (Kopalino, Kurowo, Strzebielino i in.).

Obiekty zabytkowe nieruchome objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego prowadzonego przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku zestawiono w tabeli 4: *Wykaz zabytków nieruchomych*

w Gminie Choczewo wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego (stan aktualny na 07.11.2016), il. 2-70.

Tabela 4: Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego

nr rej. woj. pomorskiego	data wpisu	obiekt	miejscowość	ulica	nr
980	1980-07-14	**zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)**	**Gardkowice**		
981	1980-07-14	**dwór**	**Przebendowo**		3
982	1980-07-14	**dwór**	**Borkówko**		
989	1981-06-15	**zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)**	**Sasino**	Pałacowa	31
992	1981-07-23	**zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)**	**Starbienino**		
1066	1984-10-02	**zespół pałacowo-ogrodowy (pałac-ob. szkoła, oficyna -ob. budynek administracyjny GS; park)**	**Choczewo**		
1221	1988-05-16	**kościół filialny p.w. Św. Piotra i Pawła**	**Ciekocino**		
1231	1988-06-06	**kościół parafialny p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP**	**Zwartowo**		
1235	1988-07-20	**kościół filialny p.w. NMP Gwiazdy Morza z cmentarzem**	**Osieki Lęborskie**		
1447	1994-03-31	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, park, budynek inwentarski i magazyn zbożowy)**	**Biebrowo**		
1527	1995-03-02	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór z podjazdem, park, stodoła, gorzelnia)**	**Łętowo**		
1570	1995-11-08	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór; magazyn; stodoła; kuźnia; park)**	**Kurowo**		1
1629	1997-04-25	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór; park; magazyn zbożowy; rządcówka; cukrownia; magazyn zbożowy)**	**Jackowo**		
1656	1998-04-09	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, park z altaną grabową, magazyn zbożowy)**	**Choczewko**		
1669	1998-07-08	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, stodoła, dom rządcy, gorzelnia, obora, park krajobrazowy z cmentarzem rodowym) oraz otoczenie zabytku**	**Ciekocinko**		
1816	2008-01-22	**zespół morskiej latarni "Stilo", w skład którego wchodzą: latarnia morska "Stilo"; nowa maszynownia; stara maszynownia, ob. budynek mieszkalno-biurowy; magazyn z garażem dla wozu strażackiego, ob. budynek gospodarczy; budynek mieszkalny dla rodzin latarników, ob. budynek mieszkalny; sieć historycznych ciągów komunikacyjnych łączących poszczególne elementy zespołu wraz z ich otoczeniem w postaci przyległego do nich pasa lasu szer.20 m:leśna ścieżka łącząca wzgórze latarniane z zapleczem socjalno-technicznym w Osetniku, leśna droga prowadząca z Osetnika do nautofonów, droga wiejska, ob. Latarników na odcinku określonym na załączniku graficznym do decyzji wraz z terenem , na którym zlokalizowane są w/w zabytki**	**Sasino-Osetnik**	Latarniana	2, 3, 8

Obiekty zabytkowe nieruchome w Gminie Choczewo objęte ochroną prawną poprzez wpis do Gminnej Ewidencji Zabytków zestawiono w tabeli 5: *Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (stan aktualny na 05.12.2016)*, il. 2-142.

Tabela 5: Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	NR WEZ/*NR REJ. ZABYTKÓW WOJ.POM.
1	Biebrowo		8	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1/*1447
2	Biebrowo		8	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	2/*1447
3	Biebrowo		6	STODOŁA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	3/*1447
4	Biebrowo		7	STAJNIA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	4/*1447
5	Biebrowo		2	DOM d. czworaki	5
6	Biebrowo		4	DOM d. czworaki	6
7	Biebrowo	położony przy drodze polnej do Kopalina, na pn-wsch od wsi		CMENTARZ ewangelicki	7
8	Borkowo Lęborskie		21 A-B	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	8
9	Borkowo Lęborskie		21 A-B	PARK w zespole dworsko-parkowym	9
10	Borkowo Lęborskie		27 A-B	DOM szachulcowy	10
11	Borkowo Lęborskie			KAPLICA grobowa	11
12	Borkowo Lęborskie	położony po pd str wsi		CMENTARZ ewangelicki	12
13	Borkówko		38	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	13/*982
14	Borkówko		38	PARK w zespole dworsko-parkowym	14/*982
15	Choczewo	Kusocińskiego	5	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	15/1066
16	Choczewo	Kusocińskiego	5-7	PARK w zespole dworsko-parkowym	17/1066
17	Choczewo	Wojska Polskiego	28b	OFICYNA w zespole dworsko-parkowym	16/1066
18	Choczewo	Kościuszki	1	DOM	18
19	Choczewo	Kościuszki	5	DOM	19
20	Choczewo	Kościuszki	7a-b	DOM w zespole nadleśnictwa	20
21	Choczewo	Kościuszki	9	BUDYNEK ADMINISTRACYJNY w zespole nadleśnictwa	21
22	Choczewo	Pierwszych Osadników	4	DOM tzw. pomorski	22
23	Choczewo	Pierwszych Osadników	20	POSTERUNEK POLICJI	23
24	Choczewo	Pierwszych Osadników	21	RESTAURACJA	24
25	Choczewo	Pierwszych Osadników	26	DOM tzw. pomorski	25
26	Choczewo	Pierwszych Osadników	30	DOM tzw. pomorski	26
27	Choczewo	Pierwszych Osadników		MLECZARNIA	
28	Choczewo	Pierwszych Osadników	36	DOM wielorodzinny w zespole mleczarni	27
29	Choczewo	Pierwszych Osadników	45	WILLA	28
30	Choczewo	Pierwszych Osadników	47	DOM	29

31	Choczewo	Pierwszych Osadników		RELIKT CMENTARZA ewangelickiego, nast. katolickiego	30
32	Choczewo	Pucka	2	POCZTA	31
33	Choczewo	Pucka	3	DOM wielorodzinny w zespole obiektów kolejowych	32
34	Choczewo	Szkolna	1	SZKOŁA ob. przedszkole	33
35	Choczewko		1	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	34/*1656
36	Choczewko		1	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	35/*1656
37	Choczewko		1	MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	36/*1656
38	Choczewko	ok. 700 od skrzyżowania drogi Choczewo-Kurowo; w terenie zalesionym, ok. 100 m za przejazdem kolejowym		CMENTARZ ewangelicki	
39	Ciekocino			KOSCIÓŁ parafialny pw. św. Piotra	38/*1221
40	Ciekocino			SZKOŁA, ob. budynek mieszkalny	39
41	Ciekocino	położony w lesie, ok.300 m w kier.pn od drogi do Kurowa		CMENTARZ ewangelicki, ob. katolicki	40
42	Ciekocinko			DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	41/*1669
43	Ciekocinko			FOLWARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	42/*1669
44	Ciekocinko			PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	43/*1669
45	Ciekocinko			CMENTARZ rodowy w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	44/*1669
46	Gardkowice		4	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	45/*980
47	Gardkowice		4	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	46/*980
48	Gardkowice		4	BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	47
49	Gardkowice		4	STODOŁA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	48
50	Gardkowice		3	BUDYNEK MIESZKALNY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	49
51	Gościęcino		3	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	50
52	Gościęcino		3	PARK w zespole dworsko-parkowym	51
53	Gościęcino			ALEJA LIPOWA do dworu	52
54	Gościęcino	położony w lesie na pd od dworu		CMENTARZ EWANGELICKI	53
55	Jackowo		1	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	54/*1629
56	Jackowo		1	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	55/*1629
57	Jackowo			MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	56/*1629
58	Jackowo		4	GORZELNIA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	57/*1629
59	Jackowo		2	RZĄDCÓWKA z bramą w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	58/*1629
60	Jackowo			OBORA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	59/*1629
61	Jackowo	na pn. od wsi w lesie, na wsch. przy drodze do Biebrowa		CMENTARZ ewangelicki	60

62	Kierzkowo	przy drodze gruntowej Kierzkowo-Biebrowo		CMENTARZ ewangelicki	61
63	Kopalino	w lesie, od ul. Kwiatowej ok.400 m na pd od wsi		CMENTARZ ewangelicki, ob. katolicki	62
64	Kopalino	w lesie, od ul. Łąkowej ok.400 m na pd od wsi, przy drodze gruntowej Kopalino-Osieki Lęborskie		CMENTARZ ewangelicki	63
65	Kurowo		1	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	64/*1570
66	Kurowo		1	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	65/*1570
67	Kurowo		1	MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	66/*1570
68	Kurowo		1	KUŹNIA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	
69	Kurowo		14	GORZELNIA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	
70	Kurowo		10	SZKOŁA ob. budynek mieszkalny	67
71	Kurowo	położony przy drodze Kurowo-Ciekocino, ok. 400 m od wsi		CMENTARZ ewangelicki	68
72	Lubiatowo	Topolowa	16	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	69
73	Lubiatowo	Topolowa	16	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	70
74	Lubiatowo	Topolowa	16	OBORA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	71
75	Lubiatowo	Topolowa	16	BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	
76	Lubiatowo	Bałtycka	2	DOM	72
77	Lubiatowo	Bałtycka	8	DOM	73
78	Lubiatowo	Bałtycka	8	BUDYNEK GOSPODARCZY	74
79	Lubiatowo	Bałtycka	38	DOM	75
80	Lubiatowo	Bałtycka	38	BUDYNEK GOSPODARCZY	
81	Lublewko		6	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	76
82	Lublewko		6	PARK dworski w zespole dworsko-parkowym	77
83	Lublewko		5	BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole folwarcznym	
84	Lublewo Lęborskie		17	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	78
85	Lublewo Lęborskie		17	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	79
86	Lublewo Lęborskie		17	MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	80
87	Lublewo Lęborskie			SOTDOŁA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	
88	Lublewo Lęborskie		16	SZKOŁA, ob. budynek mieszkalny z kaplicą	81
89	Lublewo Lęborskie	poza wsią ok. 1 km w lesie, przy drodze gruntowej		CMENTARZ ewangelicki	82
90	Łętowo		18	DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	83/*1527
91	Łętowo		18	PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	84/*1527
92	Łętowo			GORZELNIA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	85/*1527

92	Łętowo			STODOŁA piętrowa w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	86/*1527
94	Łętowo			STODOŁA polowa	87/*1527
95	Łętowo		13	CZWORAKI w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem ob. budynek mieszkalny	
96	Łętowo		1	SZKOŁA ob. budynek mieszkalny	88
97	Osieki Lęborskie		17	KOŚCIÓŁ pw. NMP Gwiazdy Morza	89/*1235
98	Osieki Lęborskie		17	CMENTARZ przykościelny	90/*1235
99	Osieki Lęborskie			CMENTARZ ewangelicki z kaplicą grobową	91
100	Osieki Lęborskie			PARK dworski	92
101	Osieki Lęborskie			FOLWARK	93
102	Osieki Lęborskie		8	ZAJAZD ob. budynek mieszkalny	94
103	Osieki Lęborskie		11	DOM	95
104	Osieki Lęborskie		11	BUDYNEK GOSPODARCZY (kamienny)	98
105	Osieki Lęborskie		18	DOM	96
106	Osieki Lęborskie		19	DOM	97
107	Przebendowo			DWÓR w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	99/*981
108	Przebendowo			PARK w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	100/*981
109	Przebendowo			STODOŁA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	101
110	Przebendowo			OBORA w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	102
111	Przebendowo		6	DOM tzw. pomorski	104
112	Przebendowo	na cmentarzu ewangelickim		KAPLICA GROBOWA na cmentarzu ewangelickim	103
113	Przebendowo	położony po pd. stronie drogi Przebendowo-Kurowo, ok.400m od zespołu dworsko-parkowego		CMENTARZ EWANGELICKI	105
114	Sasino	Pałacowa	31	PAŁAC w zespole pałacowo-parkowym	106/*989
115	Sasino	Pałacowa	31	PARK w zespole pałacowo-parkowym	107/*989
116	Sasino	Lipowa	11	SIEDLISKO gburskie: dom, budynek gospodarczy, ogród	109
117	Sasino	Kościelna		CMENTARZ EWANGELICKI, ob. katolicki	119
118	Sasino	Morska	2	DOM tzw. pomorski	113
119	Sasino	Morska	25	DOM	114
120	Sasino	Morska	29-31	DOM	115
121	Sasino	Morska	38	DOM tzw. pomorski	116
122	Sasino	Morska	70	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	117
123	Sasino	Morska	86	DOM	118
124	Sasino	Cisowa 6 /Bukowa 1/Sportowa 2	6	SZKOŁA, ob. budynek mieszkalny	108
125	Sasino	Cisowa	8	DOM	110
126	Sasino	Cisowa	9	DOM szachulcowy	111

127	Sasino-Osetnik	Latarniana		ZESPÓŁ MORSKIEJ LATARNI "STILO": latarnia morska "Stilo"; nowa maszynownia; stara maszynownia ob. budynek mieszkalno-biurowy; magazyn z garażem dla wozu strażackiego ob. budynek gospodarczy; budynek mieszkalny dla rodzin latarników ob. budynek mieszkalny; sieć historycznych ciągów komunikacyjnych łączących poszczególne elementy zespołu wraz z ich otoczeniem w postaci przyległego do nich pasa lasu szer.20 m: leśna ścieżka łącząca wzgórze latarniane z zapleczem socjalno-technicznym w Osetniku, leśna droga prowadząca z Osetnika do nautofonów, droga wiejska ob. ul. Latarników na odcinku określonym na załączniku graficznym do decyzji wraz z terenem, na którym zlokalizowane są w/w zabytki	120/*1816
128	Sasino-Osetnik	Latarniana	2,3	LATARNIA w zespole morskiej latarni "STILO"	121/*1816
129	Sasino-Osetnik	Latarniana	2,3	STARA i NOWA MASZYNOWNIA oraz magazyn gospodarczy w zespole morskiej latarni "STILO"	122/*1816
130	Sasino-Osetnik	Latarniana	2,3	DOM LATARNIKÓW w zespole morskiej latarni "STILO"	123/*1816
131	Sasino-Osetnik	Latarniana	8	ZAGRODA	124
132	Słajkowo		8	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	125
133	Słajkowo		8	PARK DWÓR w zespole dworsko-parkowym	126
134	Słajkowo		8	BUDYNEK GOSPODARCZY w zespole dworsko-parkowym	127
135	Słajkowo		4-5	BUDYNEK MIESZKALNY, d. czworaki	128-129
136	Słajkowo	położony ok.450 m na pn. od drogi do Wejherowa, otoczony polami uprawnymi		CMENTARZ ewangelicki	130
137	Słajszewo		27	DOM tzw. pomorski	131
138	Słajszewo	położony w lesie, oddalony od wsi ok.1km w kier zach.		cmentarz ewangelicki	132
139	Starbienino		1	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	133/*992
140	Starbienino		1	PARK w zespole dworsko-parkowym	134/*992
141	Starbienino		9	BUDYNEK GOSPODARCZY	
142	Starbienino		8	DOM	135
143	Starbienino	położony w lesie, ok.1,5 km poza wsią w pobliżu Jez. Choczewskiego		cmentarz ewangelicki	136
144	Zwartowo		20	KOŚCIÓŁ p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP	137/*1231
145	Zwartowo		20a	PLEBANIA	138
146	Zwartowo		25	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	139
147	Zwartowo		25	PARK w zespole dworsko-parkowym	140
148	Zwartowo		23a	STODOŁA w zespole folwarcznym	141
149	Zwartowo		23a	STAJNIA w zespole folwarcznym	142
150	Zwartowo		23a	GORZELNIA w zespole folwarcznym	143
151	Zwartowo		19	SZKOŁA	144
152	Zwartowo		19	BUDYNEK GOSPODARCZY przy szkole	145
153	Zwartowo	położony po wsch. str. wsi, obok założenia dworsko-parkowego		CMENTARZ ewangelicki ob. katolicki parafialny	146
154	Zwartówko	od zabudowań wsi ok. 0,8km na pd-zach.		CMENTARZ ewangelicki	
155	Żelazno		9	DWÓR w zespole dworsko-parkowym	147
156	Żelazno		9	PARK w zespole dworsko-parkowym	148
157	Żelazno		9	MAGAZYN ZBOŻOWY w zespole folwarcznym	149
158	Żelazno	położony na wsch. ok. 300 m od wsi, po stronie pd. przy drodze do Łętowa		CMENTARZ ewangelicki	

5.2.6. Zabytki ruchome

Gmina Choczewo nie posiada w swoim władaniu zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, natomiast **we władaniu osoby fizycznej tj. właściciela pałacu w Kurowie są 3 zabytki ruchome objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych województwa pomorskiego**.

Na terenie gminy nie ma zarejestrowanych kolekcji zabytków ruchomych, ale intersujący prywatny zbiór zabytków ruchomych o zróżnicowanej wartości naukowej i historycznej zgromadził w jednym z dworów w gminie Choczewo jego obecny właściciel (m.in. późnogotycka szafa, barokowe rzeźby i obrazy, XVIII/XIX-wieczny fortepian). Właściciel nie prowadzi działalności muzealnej, nie udostępnia swoich zbiorów publicznie i zastrzega sobie wyłączność decyzji władania. Objęcie wpisem do rejestru zabytków województwa pomorskiego co najmniej kilku najcenniejszych obiektów (wymagających profesjonalnej restauracji) dałoby właścicielowi możliwość dofinansowania prac konserwatorskich ze środków publicznych.

Sakralne zabytki kościoła filialnego Parafii Rzymsko-Katolickiej w Osiekach Lęborskich: zespół późnobarokowego wyposażenia kościoła z ołtarzem głównym i amboną oraz gotycka chrzcielnica kamienna kwalifikują się do objęcia wpisem do rejestru zabytków województwa pomorskiego, co dałoby możliwość dofinansowania prac konserwatorskich ze środków publicznych.

Ze względu na bezpieczeństwo obiektów, wykaz zabytków ruchomych województwa pomorskiego nie podlega upublicznieniu. Na wypadek konfliktów i sytuacji kryzysowych zabytki ruchome podlegają zabezpieczeniu; wsparcia organizacyjnego właścicielowi w tym zakresie udziela administracja gminna (plan zabezpieczenia zabytków na terenie gminy sporządza pełnomocnik wójta ds. bezpieczeństwa w uzgodnieniu z powiatową służbą zarządzania kryzysowego).

Walory artystyczne i historyczne obiektów stanowią potencjał dotychczas wykorzystywany w promocji turystycznej gminy w niewielkim stopniu, natomiast w zakresie kreowania tożsamości Gminy Choczewo te wartościowe obiekty pozostają poza zainteresowaniem animatorów życia społecznego.

5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Gmina Choczewo nie posiada wyodrębnionej jednostki powołanej do gromadzenia i badania oraz opieki nad obiektami posiadającymi wartość historyczną bądź artystyczną o znaczeniu regionalnym lub lokalnym. Znaleziska archeologiczne związane z ratunkowymi i systematycznymi badaniami przeprowadzonymi na terenie Gminy Choczewo znajdują się we władaniu m.in. Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Ponieważ odnajdywane artefakty nie należały do najwybitniejszych okazów charakteryzujących Pomorze Gdańskie, nie zostały włączone do ekspozycji, ale stanowią ogólny materiał badawczy.

Lokalni miłośnicy przeszłości dysponują prywatnymi zbiorami artefaktów związanych z przeszłością Gminy Choczewo (pocztówki z przełomu XIX i XX wieku) i kulturą agrarną (sprzęty wiejskich gospodarstw domowych z 1 poł. XX w., stare sprzęty i maszyny rolnicze). Poprzez aktywność w Internecie i wydawniczą włączają się w ilustrowanie i identyfikację

wizualną swojej *Małej Ojczyzny*. W szkołach, w ramach realizowanej ścieżki dydaktycznej edukacji regionalnej, organizowane są okazjonalnie wystawy sprzętów regionalnych, niekiedy zawierające artefakty o wartościach muzealnych.

W Gminie Choczewo jest potencjał do założenia muzeum, a unikatowa wartość stanowisk archeologicznych, zespołu obiektów latarni morskiej Stilo i sieci 21 zespołów dworsko-parkowych oraz intensywnie rozwijająca się turystyka mogłyby być podstawą wystaw i badań obejmujących przeszłość Gminy Choczewo, na których prezentowano by średniowieczne cechy lokalnego osadnictwa pomorskiego, nowożytną historię miejscowych posiadaczy zespołów dworsko-parkowych z folwarkami, rozwój gospodarki rolno-przemysłowej w 2 poł. XIX w. i pocz. XX stulecia, wielokulturowość dziedzictwa.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO, przyjętej na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Mieszkańcy Gminy Choczewo mają **samoświadomość etniczną i kulturową związaną z pamięcią własnych korzeni migracyjnych**. Ich wspólnotę kulturową od powojennych dziesięcioleci kształtuje Kościół katolicki, obyczajowość zakorzeniona w religijności oraz współczesny patriotyzm polski.

Dziedzictwem wypracowanym promocyjnie na odkrywaniu lokalnej przeszłości powiatu wejherowskiego jest folklor kaszubski.

Gromadzenie i udostępnianie księgozbioru realizuje Gminna Biblioteka Publiczna w Choczewie i gminne szkoły, promujące czytelnictwo i udział w kulturze amatorskiej poprzez organizację konkursów plastycznych i małych form teatralnych.

Propagowanie kultury muzycznej incydentalnie realizują szkoły i parafia w Choczewie. Reliktem obrzędowości są tematyczne widowiska szkolne (np. wieczory kolędowe).

Niematerialnym dziedzictwem kulturowym są geograficzne i historyczne nazwy miejscowości, funkcjonujące w polskiej i niemieckiej wersji językowej, niestety słabo znane mieszkańcom wsi Gminy Choczewo.

Miniona wielokulturowość Gminy Choczewo i lokalna historia nie jest aktywnością gminnych instytucji kultury i edukacji.

W zaniku są miejscowe tradycje rolnicze. Nowoczesna technika rolna i nowoczesna infrastruktura rolnicza, atrakcyjne pod względem poprawy efektywności i warunków pracy, wpływają na zmianę modelu funkcjonowania mieszkańców wsi związanych z uprawą roli. Uwarunkowania towarzyszące zmianom w rolnictwie są potencjałem ochrony kulturowej wsi, poprzez etnograficzne działania muzealne.

5.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Choczewo

Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego są zabytkami o najwyższym znaczeniu kulturowym dla Gminy Choczewo; ich walorowanie kulturowe, ocena stanu zachowania oraz zagrożenia zostały zestawione w tabeli 7: *Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń* (il. 2-70).

Tabela 7: Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego, z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń

Nr w rej. zabytków woj. pom. /nr w GEZ	obiekt	adres obiektu	znaczenie zabytku dla środowiska kulturowego Gminy	ocena stanu zachowania zabytku	ocena zagrożeń
980 /46-50	**zespół pałacowo-parkowy (pałac, park) (il. 2-6)**	**Gardkowice**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał Szlaku siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dość dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry 4. stan zachowania folwarku – postępująca degradacja, obiekty nieużytkowane	Konieczne nakłady na konserwację i rewitalizację zabytku przekraczają możliwości finansowe właściciela; uciążliwość sąsiedztwa może zagrażać bezpieczeństwu obiektu
981 /107-110	**dwór (il. 7-12)**	**Przebendowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał Szlaku siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo	1.stan zachowania struktury dworu – dość dobry; parku i folwarku – zły; 2.stan użytkowy obiektu – dość dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry 4. stan zachowania folwarku – postępująca degradacja, obiekty nieużytkowane	Rozdzielenie zespołu w zakresie ochrony prawnej i pomiędzy różnych właścicieli, ograniczone możliwości finansowe, brak funkcji dla zabudowań folwarcznych zagrażają dewastacją zespołu architektonicznego
982 /13-14	**dwór (il. 13-16)**	**Borkówko**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał Szlaku siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo	1.stan zachowania struktury oryginalnej dworu – dość dobry; parku i folwarku – zły; 2.stan użytkowy obiektu – zły, obiekt nieużytkowany; 3.kontekst przestrzenny – dobry 4. stan zachowania folwarku – postępująca degradacja, obiekty nieużytkowane	Rozdzielenie zespołu w zakresie ochrony prawnej i pomiędzy różnych właścicieli, ograniczone możliwości finansowe, brak funkcji dla zabudowań folwarcznych są przyczyną silnej dewastacji zespołu architektonicznego
989 /114-115	**zespół pałacowo–parkowy (pałac, park) (il. 14-18)**	**Sasino**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dość dobry	Ograniczone możliwości finansowe właściciela i presja „modernizacji" do funkcji hotelowych może być w konflikcie z zachowaniem substancji zabytkowej

992 /139-140	**zespół pałacowo–parkowy (pałac, park) (il. 19-22)**	**Starbienino**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry 4. folwark – stopniowe zacieranie związku przestrzennego z zespołem dworsko-parkowym	Rozdzielenie zespołu w zakresie ochrony prawnej i pomiędzy różnych właścicieli. Ograniczone możliwości finansowe właścicieli pałacu i zabudowań folwarcznych oraz zróżnicowane cele funkcjonalne mogą być w konflikcie z zachowaniem substancji zabytkowej
1066 /15-17	**zespół pałacowo-ogrodowy (pałac ob. szkoła, oficyna ob. budynek administracyjny GS; park) il. (23-27)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał Szlaku siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo	1.stan zachowania struktury oryginalnej pałacu –dość dobry; oficyny – zły, parku – dość dobry, folwarku – nie istnieje; 2.stan użytkowy obiektów – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry 4. park i folwark – stopniowe zacieranie pierwotnej funkcji, ob. gminne tereny sportowo-rekreacyjne	Rozdzielenie zespołu w zakresie ochrony prawnej i pomiędzy różnych właścicieli. Ograniczone możliwości finansowe właściciela pałacu i parku: gminy Choczewo i zabudowań folwarcznych (os. fizyczne) oraz zróżnicowane cele funkcjonalne mogą być w konflikcie z zachowaniem substancji zabytkowej
1221 /39	**kościół filialny p.w. Św. Piotra i Pawła (il. 28)**	**Ciekocino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	1.stan zachowania struktury – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – bardzo dobry	Brak zagrożeń
1231 /144-145	**kościół parafialny p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP (il. 29-30)**	**Zwartowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	1.stan zachowania struktury – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – bardzo dobry; 3.kontekst przestrzenny – bardzo dobry	Brak zagrożeń
1235 /97-98	**kościół filialny p.w. NMP Gwiazdy Morza z cmentarzem (il. 31-32)**	**Osieki Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	1.stan zachowania struktury – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – bardzo dobry; 3.kontekst przestrzenny – bardzo dobry	Brak zagrożeń
1447 /1-6	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, park, budynek inwentarski i magazyn zbożowy) (il. 33-37)**	**Biebrowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo*	1.stan zachowania struktury oryginalnej pałacu – dobry; parku – zły, folwarku – zły; 2.stan użytkowy obiektów – zły; 3.kontekst przestrzenny – dość dobry 4. park i folwark – w stanie dewastacji	Ograniczone możliwości finansowe, brak funkcji użytkowych dla zabudowań folwarcznych i niska percepcja dziedzictwa przeszłości są przyczyną silnej dewastacji zespołu architektonicznego
1527 /90-95	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór z podjazdem, park, stodoła, gorzelnia) (il. 38-42)**	**Łętowo**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – w trakcie rewitalizacji; 3.kontekst przestrzenny – dobry	Nieuregulowana sytuacja własnościowa zespołu. Ograniczone możliwości finansowe właścicieli oraz brak funkcji dla części obiektów folwarcznych

1570 /65-69	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór; magazyn; stodoła; kuźnia; park) (il. 43-48)**	**Kurowo**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry	Ograniczone możliwości finansowe właściciela
1629 /55-60	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór; park; magazyn zbożowy; rządcówka; cukrownia; magazyn zbożowy) (il. 49-54)**	**Jackowo**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – w trakcie rewitalizacji; 3.kontekst przestrzenny – dobry	Ograniczone możliwości finansowe właściciela
1656 /35-37	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, park z altaną grabową, magazyn zbożowy) il. (55-60)**	**Choczewko**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dość dobry, folwarku – zły; 2.stan użytkowy obiektu – w trakcie rewitalizacji; 3.kontekst przestrzenny – dość dobry	Ograniczone możliwości finansowe właściciela. Lokalizacja w sąsiedztwie bardzo dużych zakładów przetwórstwa rolnego
1669 /42-45	**zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór, stodoła, dom rządcy, gorzelnia, obora, park krajobrazowy z cmentarzem rodowym) oraz otoczenie zabytku il. (61-65)**	**Ciekocinko**	**obiekt o znaczeniu europejskim** – potencjał szlaku kulturowego: *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu, Hippika – sport, rekreacja& SPA*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – bardzo dobry (luksusowy); 3.kontekst przestrzenny – dobry	Brak zagrożeń
1816 /127-131	**zespół morskiej latarni "Stilo" (il. 66-70)**	**Sasino-Osetnik**	**obiekt o znaczeniu europejskim** – potencjał szlaku kulturowego: *Latarnie nadbałtyckie*	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dość dobry, latarni – bardzo dobry; 3.kontekst przestrzenny – bardzo dobry	Rozdzielenie zespołu pomiędzy różnych właścicieli i użytkowników. Ograniczone możliwości finansowe oraz zróżnicowane cele funkcjonalne mogą być w konflikcie z zachowaniem substancji zabytkowej zespołu

Charakterystycznym i wyróżniającym elementem dziedzictwa materialnego Gminy Choczewo jest zespół obiektów latarni morskiej Stilo z wyposażeniem i przynależnymi utensyliami, wpisany w *szlak kulturowy LATARNI MORSKICH*, o ponadregionalnym znaczeniu kulturowym. Zachowanie tych obiektów i podnoszenie ich standardu funkcjonalnego jest zadaniem strategicznym w zakresie opieki nad zabytkami zarówno właścicieli, jak i instytucji samorządowych, ze wsparciem państwowym.

Wartościowym zespołem obiektów zabytkowych są rezydencje w parkach dworskich wkomponowane w zespoły funkcjonalne z folwarkami. Zarówno obiekty o architekturze kwalifikowanych twórców, jak i lokalne rozwiązania, są potencjałem dla zachowania przestrzeni wiejskiej z dominantą zabudowy dworskiej ukształtowanej w 2 poł. XIX wieku. Nagromadzenie ilościowe w gminie Choczewo 21 zespołów dworsko-parkowych ze zrewitalizowanym dworem i stajniami w Ciekocinku, gdzie rozwinięto infrastrukturę dla hippiki sportowej i rekreacyjnej, stanowi unikatowy potencjał rozwoju turystyki kwalifikowanej (np. spa & wellnes).

Obrazem wsi pomorskiej pozostaje architektura ceglana siedlisk gburskich, którą tworzą: budynek mieszkalny, tzw. „dom pomorski", zabudowania gospodarcze łączące funkcje obory, stajni i chlewu, niekiedy wozowni, a rzadziej stodoły. W ostatnich dziesięcioleciach nastąpiły dynamiczne zmiany zagospodarowania wsi związane z modernizacją produkcji rolniczej – zatem zachowanie reliktów w/w założeń ma szczególne znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego regionu.

Poewangelickie kościoły i relikty cmentarzy poewangelickich są potencjałem szlaku turystycznego promującego minioną wielokulturowość Pomorza.

5.4. Stan zachowania i zagrożenia dla zabytków w Gminie Choczewo

Do katalogu zabytków o najważniejszym znaczeniu dla gminy należy włączyć także obiekty objęte niższym zakresem ochrony konserwatorskiej (wpis do gminnej ewidencji zabytków), których funkcjonalizm lokalny standaryzuje je, jako **zabytki charakterystyczne dla Gminy Choczewo**, z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków tworzącymi zespoły **stanowiące potencjał dla rozwoju szlaków kulturowych:**

- **dwory, parki dworskie i zespoły folwarczne** w: Borkowie Lęborskim, Gościęcino, Lubiatowo, Lublewko, Lublewo Lęborskie, Osieki Lęborskie, Słajkowie, Zwartowie i Żelaźnie stanowią potencjał dla *szlaku kulturowego: Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu.*
- **zabytki kultury regionalnej**, m.in. bardzo interesujący typ tzw. **domu pomorskiego**, murowanego z czerwonej cegły (niekiedy tynkowanego pierwotnie lub wtórnie) na kamiennej podmurówce z XIX/XX w. oraz odchodzące już w „niebyt" w niezwykle szybkim tempie **zabudowania gospodarcze** z 2 poł. XIX w. i starsze (Choczewo, Sasino, Przebendowo, Osieki Lęborskie, Strzebielino, Słajszewo itp). Architektura ceglana kreowała zespół użytkowy: obszerny dom z reprezentacyjnym wejściem od frontu, stodoła i budynek obory łączony funkcjonalnie z chlewem i stajnią. Charakterystyczny dla wsi pomorskiej zespół architektoniczny podporządkowany był celom gospodarczym związanym z produkcją żywności ponad potrzeby własne; **siedlisko gburskie** pozostaje dokumentem gospodarki towarowej i jako takie powinno podlegać ochronie zarówno w poszczególnych elementach, ale również jako zespół;
- **obiekty oświatowe** w Choczewie, Ciekocinie, Ciekocinku, Łętowie, Lublewie Lęborskim, Sasinie i Zwartowie - od kilkunastu lat trwa proces zmian funkcjonalnych starych szkół. Niektóre szkoły zmieniły swoje funkcje na wyłącznie mieszkalne. Problemem jest nadanie właściwych funkcji dla budynku gospodarczego pierwotnie związanego szkołą w zespół funkcjonalny;
- **zabytki techniki** stanowią w Gminie Choczewo nieliczną grupę wartościowych obiektów:
  - **mleczarnia w Choczewie**; szczególnie cenny zespół z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w. o rozpoznanej historii;
  - **gorzelnie:** w zespole zabudowań folwarcznych w Jackowie, Kurowie, Łętowie i Zwartowie; szczególnie obiekty w Kurowie i Zwartowie są zagrożone degradacją;
- **sieć osadnicza,** układ dróg lokalnych założony na średniowiecznym układzie komunikacyjnym z Gdańska do Słupska i na Pomorze Zachodnie; **panoramy krajobrazowe**

historycznych układów ruralistycznych (Osieki Lęborskie, Choczewo); **budynki obsługi drogi**: zajazd w Osiekach Lęborskich i restauracja w Choczewie stanowią potencjał gminnego szlaku kulturowego /rowerowego;

- **cmentarze ewangelickie**, miniona kultura sepulkralna (Biebrowo, Borkowo Lęborskie, Choczewo, Choczewko, Ciekocino, Ciekocinko, Gościęcino, Kierzkowo, Kopalino, Kurowo, Lublewo Lęborskie, Osieki Lęborskie, Przebendowo, Sasino, Słajkowo, Słajszewo, Starbienino, Zwartowo, Zwartówko i Żelazno), obecnie zaniedbane, stanowią potencjał gminnego szlaku rowerowego promującego wielokulturowe dziedzictwo Pomorza.

W Gminie Choczewo nasycenie przestrzeni kulturowej obiektami zabytkowymi jest stosunkowo duże. Ilościowo dominują obiekty o znaczeniu lokalnym i regionalnym, stanowiące potencjał dla rozwoju szlaków kulturowych.

Wieloletnie zaniedbania w zakresie świadomości społecznej o potrzebie zachowania dziedzictwa kulturowego niemającego cech wybitnych dla kultury narodowej, ale posiadającego walory specyfiki lokalnej, skutkują złym stanem zabytków i traktowaniem ochrony konserwatorskiej, jako formy represji. Szczególnie budynki mieszkalne i dawne gospodarcze adaptowane na cele mieszkalne zostały bardzo zdegradowane w wyniku przeludnienia i chaotycznych remontów, wymagają pilnej interwencji konserwatorskiej. Zmiany kształtów otworów okiennych, zmiany elewacji i zmiany form i kształtów dachów zacierają w istotny sposób cechy zabytkowe obiektów. Zatem zwalorowanie zabytków o znaczeniu lokalnym, ocena stanu zachowania i identyfikacja zagrożeń jest początkiem procesu właściwej opieki nad zabytkami, zarówno ze strony administracji gminnej, jak i właścicieli obiektów zabytkowych. Pierwszoplanowym działaniem powinno być uwrażliwienie właścicieli zabytków i społeczności lokalnej na potrzebę ochrony dziedzictwa kulturowego oraz **udzielanie profesjonalnego doradztwa w zakresie remontów realizowanych tzw. systemem gospodarczym**.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków, ale obecnie **zabytki najbardziej zagrożone**, najczęściej z powodu nieuregulowanej sytuacji własnościowej lub z uwagi na zanik dawnych funkcji użytkowych zostały zestawione w tabeli 8: *Wykaz zagrożonych zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo, z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń*.

Tabela 8: Wykaz zagrożonych zabytków nieruchomych w Gminie Choczewo z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń

aktualny Nr w Ewidencji Zabytków	obiekt	adres obiektu	znaczenie zabytku dla środowiska kulturowego Gminy	ocena stanu zachowania zabytku	ocena zagrożeń
8-9	**zespół dworski: dwór i park (il.71-75)**	**Borkowo Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo*	dwór – adaptacja do usług agroturystycznych częściowo zatarła pierwotny układ arch.; wymaga dalszych remontów; folwark i park - podzielony na kilka własności; w parku zatarta pierwotna kompozycja	Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli
51-53	**zespół dworski: dwór, park i aleja lipowa (il. 76-79)**	**Gościęcino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w*	dwór – adaptacja do usług agroturystycznych częściowo zatarła pierwotny układ arch.; wymaga dalszych remontów; folwark nie	Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli

			Gminie Choczewo	istnieje; park - zatarta pierwotna kompozycja	
72-75	**zespół dworski: dwór, park i folwark (il. 80-83)**	**Lubiatowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo*	brak spójnej ochrony zespołu; dwór – stan dość dobry; folwark i park - zatarta pierwotna kompozycja, budynek gosp. w stanie degradacji	1.Oraniczona percepcja potrzeby ochrony folwarku i budynków gospodarczych
81-83	**zespół dworski z folwarkiem: dwór, park i zabudowania gospodarcze (il. 84-87)**	**Lublewko**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo*	zabytek podzielony na kilka własności; zdegradowany; dwór – liczne adaptacje na mieszk.wielorodzinny; park - zatarta pierwotna kompozycja; bud. gosp. w ruinie	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku jako zespołu i budynków gospodarczych
84-87	**zespół dworski z folwarkiem: dwór, park i zabudowania gospodarcze (il. 88-91)**	**Lublewo Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	**zespół o dużej skali urb-architektonicznej**; zabytek podzielony na kilka własności; nieużytkowany, pierwotne cechy – b. dobrze czytelne	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku jako zespołu i budynków gospodarczych
100-101	**zespół dworski: park i zabudowania folwarczne (il. 92-96)**	**Osieki Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	**zespół o dużej skali urb-architektonicznej**; zabytek zdegradowany, w bardzo złym stanie; dwór – nie istnieje, park-zatarta pierwotna kompozycja zieleni, folwark – część bud. nieużytkowana	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku jako zespołu
132-135	**zespół dworski: dwór, park i budynki gospodarcze folwarku (il. 97-100)**	**Słajkowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał *Szlaku kulturowego siedzib ziemiańskich/ pałaców i dworów w Gminie Choczewo*	zabytek podzielony na kilka własności; dwór – stan dość dobry; park – częściowo zatarta kompozycja; bud. gosp. w folwarku - w ruinie; czworaki - przebudowane	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku jako całości z folwarkiem i czworakami
146-150	**zespół pałacowy z folwarkiem: dwór, park i budynki folwarku: stajnia, stodoła, obora, gorzelnia (il. 101-106)**	**Zwartowo**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	**zespół o dużej skali urb-architektonicznej**; pałac i park – stan bardzo dobry; folwark - zabytek zdegradowany, część bud. nieużytkowana	1.Podział zespołu; 2.konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli folwarku; 3.brak funkcji ekonomicznych dla folwarku; 4. **pałac i park – brak zagrożeń**
155-157	**zespół dworski z folwarkiem: dwór, park i zabudowania gospodarcze (il. 107-111)**	**Żelazno**	**obiekt o znaczeniu ponadregionalnym** – potencjał szlaku kulturowego *Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*	zabytek podzielony na kilka własności; dwór – stan dość dobry, częściowo w trakcie remontu; park i folwark – częściowo zatarta kompozycja	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku jako zespołu
27-28	**mleczarnia (il. 112-115)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	zabytek podzielony na kilka własności; zdegradowany przez adaptacje i tzw. modernizacje	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.brak percepcji potrzeby ochrony zabytku jako zespołu

40	**szkoła (il. 116-117)**	**Ciekocino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	brak zagrożeń
96	**szkoła (il. 118-119)**	**Łętowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	Zmiana funkcji na mieszkalną może przyczynić się do degradacji zabytku
102	**zajazd (il. 120-121)**	**Osieki Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	zabytek podzielony na kilka własności; zdegradowany przez adaptacje i tzw. modernizacje	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.brak percepcji potrzeby ochrony zabytku jako całości
24	**restauracja (il. 122-124)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.brak percepcji potrzeby ochrony zabytku jako całości
20-21	**zespół leśniczówki (il. 124-125)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	zabytek podzielony na kilka własności; zdegradowany przez adaptacje i tzw. modernizacje	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe obecnych właścicieli; 2.brak percepcji potrzeby ochrony zabytku jako zespołu
10	**dom szachulcowy (il. 126-127)**	**Borkowo Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	presja „modernizacyjna" współczesnych technologii
126	**dom szachulcowy (il. 128)**	**Sasino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	presja „modernizacyjna" współczesnych technologii
26	**dom pomorski (il. 129)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	presja „modernizacyjna" współczesnych technologii
121	**dom pomorski (il. 130)**	**Sasino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	presja „modernizacyjna" współczesnych technologii
137	**dom pomorski (il. 131-132)**	**Słajszewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego/rowerowego	stan zachowania - dobry, wskazany remont	presja „modernizacyjna" współczesnych technologii
11-12	**cmentarz ewangelicki (il. 133-134)**	**Borkowo Lęborskie**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku poewangelickich kościołów i cmentarzy	stan zachowania – zły, wskazana rewitalizacja	brak percepcji potrzeby ochrony zabytku
31	**cmentarz ewangelicki (il. 135-136)**	**Choczewo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	zabytek zdegradowany, wskazana rewitalizacja	konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właściciela

64	**cmentarz ewangelicki (il. 137-138)**	**Kopalino**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	stan zachowania – zły, wskazana rewitalizacja	brak percepcji potrzeby ochrony zabytku
112-113	**cmentarz ewangelicki (il. 139-140)**	**Przebendowo**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	stan zachowania – zły, wskazana rewitalizacja	brak percepcji potrzeby ochrony zabytku
158	**cmentarz ewangelicki (il. 141-142)**	**Żelazno**	**obiekt o znaczeniu regionalnym** – potencjał szlaku kulturowego poewangelickich kościołów i cmentarzy	zabytek zdegradowany, wskazana rewitalizacja	brak percepcji potrzeby ochrony zabytku

Zagrożeniem dla tożsamości regionu i dziedzictwa kulturowego Gminy Choczewo jest pozostawienie właścicieli obiektów zabytkowych bez wsparcia merytorycznego i finansowego, bowiem presja na „modernizację" otoczenia i poprawę warunków bytowych przy dużej podaży współczesnych technologii skłania do aktywności nieliczącej się z potrzebami społecznymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, jako dobra wspólnego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
➢ atrakcyjne nadmorskie położenie ➢ atrakcyjne walory środowiska przyrodniczego i krajobrazowego (rezerwaty przyrody, kompleksy leśne, gęsta sieć polnych dróg) ➢ możliwości pozyskiwania środków finansowych w perspektywie 2014 –2020 ➢ działalność kulturalno-oświatowa i wystawiennicza gminnych instytucji kultury i szkół samorządowych ➢ działalność lokalnych środowisk wiejskich pielęgnujących lokalne dziedzictwo ➢ występowanie na terenie gminy obiektów zabytkowych charakterystycznych dla środowiska kulturowego regionu (latarnia morska Stilo, rezydencje i dwory, tzw. ceglany dom pomorski, kościoły i cmentarze poewangelickie)	• sezonowość turystyki nadmorskiej • znaczne oddalenie od szlaków komunikacyjnych międzynarodowych i międzyregionalnych • zły stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych • niedostateczna świadomość mieszkańców o wartości zasobów kulturowych gminy • brak uregulowanego stanu własności części obiektów zabytkowych • brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych i ich otoczenia, trudność pozyskiwania tych środków dla obiektów niewpisanych do rejestru zabytków • tendencja do niekorzystnego przekształcania zabudowy historycznej oraz jej otoczenia • zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form architektonicznych oraz tradycyjnych materiałów • minione tendencje i mody urbanistyczne z lat 60 i 70 XX w., m.in. zachwianie linii zabudowy, zaburzenie tradycyjnych układów ruralnych • brak zagospodarowania otoczenia wielu zabytków (np. podwórek, bocznych uliczek) • słabo zorganizowany mechanizm kontroli i zarządzania obiektami zabytkowymi z uwzględnieniem szczególnych uwarunkowań związanych z koniecznością ochrony ich wartości – samowole budowlane • chaos reklamowy • brak gminnego systemu informacji wizualnej

SZANSE	ZAGROŻENIA
➢ uwzględnienie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych programowania rozwoju gminy Choczewo ➢ możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych z funduszy zewnętrznych, w tym: państwowych, samorządowych, prywatnych, wyznaniowych, z Unii Europejskiej itd. ➢ rosnąca identyfikacja mieszkańców z dziedzictwem kulturowym gminy, ➢ wzrost zainteresowania mieszkańców wyglądem i stanem technicznym nieruchomości ➢ wzrost zainteresowania właścicieli i zarządców nieruchomości zabytkowych ochroną i opieką nad zabytkami (wynikająca z możliwości dofinansowania prac konserwatorskich i restauratorskich) ➢ wzrost zainteresowania budową produktów turystycznych na bazie lokalnych wartości kulturowych ➢ poprawa dostępności informacji o zabytkach, ➢ realizowana edukacja regionalna w szkołach ➢ edukacja w dziedzinie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym ➢ budowa tras turystycznych i przestrzeni rekreacyjnych z uwzględnieniem obiektów zabytkowych ➢ współpraca z gminami sąsiednimi w zakresie tras wykraczających poza obszar gminy	▪ pogarszający się stan techniczny i obniżanie wartości historycznej, naukowej i estetycznej zabytków spowodowany ich niewłaściwym użytkowaniem oraz dowolnym przekształcaniem ▪ samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień i nadzoru służb konserwatorskich ▪ utrata integralności zabytkowej przestrzeni wsi oraz deprecjacja cennych kulturowo i krajobrazowo obszarów gminy poprzez ekspansywny rozwój inwestycji bez nawiązania do lokalnej tradycji budowlanej ▪ presja na recepcję turystów przy minimalizowaniu zainwestowania w rozbudowę bazy hotelowej ▪ brak pozytywnych przykładów rozwiązań nawiązujących do miejscowej tradycji ▪ brak świadomości właścicieli i użytkowników o walorach i znaczeniu obiektów zabytkowych, przy niedostatku mechanizmów promujących właściwe rozwiązania ▪ brak funkcji i użytkowania, lub funkcja degradująca obiekty zabytkowe ▪ brak środków na skuteczną ochronę i zabezpieczenie zabytków ▪ presja inwestycyjna skutkująca nadmierną, ekspansywną ingerencją w historyczny układ i substancję zabytkową ▪ nieuregulowana sytuacja prawnowłasnościowa, współwłasności, wtórne podziały i parcelacje ▪ klęski żywiołowe i zdarzenia losowe ▪ presja na tworzenie „modnych" atrakcji, które nie będą kreowały produktów turystycznych kreujących długofalowy rozwój turystyki

7. Założenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 ma służyć ochronie i wykorzystaniu zasobów dziedzictwa kulturowego w szerokim spektrum życia społecznego, w celu rozwoju gospodarczego społeczności lokalnej. W wyniku realizacji Programu powinno nastąpić przejście od pasywnej ochrony zabytków i cząstkowych działań konserwatorskich do stosowania zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego.

Ramy programowe Gminnego Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo wyznaczają następujące zagadnienia:

1. kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w gminie władz samorządowych i mieszkańców;
2. wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami – wdrażanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Choczewo;
3. włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-ekonomicznym Gminy Choczewo;
4. wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej tożsamości;
5. umożliwienie finansowania i racjonalnego wykorzystania środków finansowych na utrzymanie krajobrazu kulturowego oraz ratowanie obiektów o wartościach zabytkowych;
6. podnoszenie walorów obiektów zabytkowych i wykorzystanie ich w promocji Gminy Choczewo;
7. wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji (np. rozwijanie szlaków turystyczno-kulturowych, rewitalizacja zabytków, tworzenie stref aktywności kulturowej).

Celem strategicznym dla Gminy Choczewo - realizowanym z użyciem narzędzia, jakim jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 - jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu i pogłębianiu tożsamości jej mieszkańców.

Metodą realizacji tak określonego celu będzie jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stosowanych przez władze gminne przy wykonywaniu zadań własnych, realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury oraz społeczności lokalnej.

7.1. Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Gmina Choczewo, poprzez administrację samorządową i instytucje samorządowe, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizuje cel strategiczny w ramach następujących priorytetów:

Priorytet 1: **ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY**

Priorytet 2: **OCHRONA I REWALORYZACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY**

Priorytet 3: **DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI**

7.2. Kierunki działań oraz zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Priorytet 1: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY	
Kierunki działań	**Zadania**
1. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych	• podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, • systematyczna kontrola stanu utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy, • dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy poprzez udzielanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych, na podstawie stosownej uchwały, • oznakowanie obiektów zabytkowych na terenie gminy, • wspieranie rozwoju regionalnych izb pamięci, kolekcji, parków kulturowych itp.
2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, • rewaloryzacja zabytkowej zieleni stanowiącej własność gminy, • zapewnienie lub wskazanie właściwego doradztwa budowlano-konserwatorskiego i popularyzowanie dobrych praktyk, • zacieśnienie współpracy z właściwym dla gminy Choczewo konserwatorem zabytków oraz ze starostwem powiatowym

3. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną konserwatorską, • wspieranie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki), • wsparcie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów (w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki i Funduszu Pracy), • wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach oferujących wypoczynek i rekreację (regionalne potrawy, regionalna estetyka wnętrz, upominki oparte na miejscowych tradycjach).

Priorytet 2: OCHRONA I REWALORYZACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	
Kierunki działań	**Zadania**
1. Zintegrowana ochrona	• aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, • włączenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami do innych działań strategicznych gminy
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	• konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy, • egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w dokumentach programowych odnoszących się do zabytków (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), • przeciwdziałanie samowolom budowlanym na obiektach zabytkowych, • podjęcie współpracy z uczelniami: prace studialne i praktyki studenckie z zakresu dziedzictwa kulturowego

Priorytet 3: DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA i EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI	
Kierunki działań	**Zadania**
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	• aktualizacja internetowej bazy danych o zabytkach gminy, • aktualizacja dokumentacji fotograficznej stanu zabytków (co 2 lata), • wskazanie właścicielom obiektów zabytkowych wartości i elementów, które winny podlegać ochronie
2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionie i dziedzictwie kulturowym	• opracowanie folderów i publikacji okolicznościowych poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, • organizacja konkursów tematycznych z zakresu dziedzictwa kulturowego na szczeblu szkolnym i gminnym, • organizacja konferencji, wykładów, warsztatów z zakresu popularyzacji dziedzictwa kulturowego, • współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu popularyzacji dziedzictwa kulturowego gminy
3. Promocja regionalnego dziedzictwa	• aktualizacja systemu oznakowania zabytków na terenie gminy (tablice, plansze), • opracowanie systemu przestrzennej informacji gminnej {nazw geograficznych i nazw ulic}, • opracowanie i oznakowanie szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych dziedzictwa kulturowego, • promocja idei parków kulturowych (np. *Pamięć Pokoleń* (na bazie zespołów pałacowo-parkowych z folwarkami i założeń dworskich), *Stąd do wieczności...* (wielokulturowy, na bazie cmentarzy ewangelickich).

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne

Problematyka zachowania dziedzictwa kulturowego będzie uwzględniana przez władze Gminy Choczewo przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego (realizacja priorytetu 2: Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego). W zakresie wykonawczym prawa miejscowego ochrona zabytków i opieka nad zabytkami będzie realizowana poprzez wykonywanie postanowień prawnych zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (realizacja priorytetu 1: Zarzadzanie dziedzictwem kulturowym gminy). W ramach posiadanych instrumentów prawnych administracja gminna będzie realizować ochronę dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- ochronę krajobrazu kulturowego wsi objętych ochroną konserwatorską,
- ochronę zabytków nieruchomych w kontekście lokalizacji nowych inwestycji,
- ochronę zabytków nieruchomych w zakresie realizacji remontów i modernizacji obiektów,
- ochronę zabytków ruchomych w zakresie wsparcia konserwacji.

Celem wspierania prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych układach przestrzennych, a także zabytkowego wyposażenia i wystroju - Wójt Gminy Choczewo opracuje nowy instrument prawny: uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Choczewo na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, sposobu jej rozliczania oraz sposobu kontroli wykonania zleconego zadania (realizacja priorytetu 2: Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego). Ten instrument opieki nad zabytkami zostanie wdrożony po zaplanowaniu środków finansowych w budżecie gminy na lata 2017-2020 (realizacja priorytetu 1: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy).

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego (realizacja priorytetu 3: Promocja i popularyzacja walorów dziedzictwa kulturowego) będzie rozwijana w ramach realizacji zadań:

- statutowych administracji samorządowej, bibliotek, szkół i instytucji kultury Gminy Choczewo,
- organizacji pozarządowych w tzw. *systemie grantowym*, poprzez narzędzie, jakim jest gminny program współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.2. Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków różnych szczebli, w tym z: Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku, powiatowym konserwatorem zabytków w Wejherowie, diecezjalnym konserwatorem

zabytków Diecezji Pelplińskiej, z administratorami parafii rzym.-kat. w Choczewie, Zwartowie i Sasinie, z organizacjami pozarządowymi oraz właścicielami obiektów zabytkowych.

8.3. Instrumenty finansowe

Podstawowym narzędziem finansowym realizacji Programu będzie budżet Gminy Choczewo, która realizuje zadania opieki nad zabytkami w ramach zadań własnych.

Podstawowym instrumentem finansowym dla zachowania najcenniejszych zabytków gminy będą dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, na podstawie uchwały Rady Gminy w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Choczewo na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do Gminnej Ewidencji Zabytków, sposobu jej rozliczania oraz sposobu kontroli wykonania zleconego zadania.

Planowane jest również wykorzystanie do realizacji Programu instrumentu dotacji z funduszy zewnętrznych:

- funduszy unijnych,
- dotacji ministra kultury i dziedzictwa narodowego,
- dofinansowań samorządu województwa pomorskiego.

Korzystając z instrumentu dotacji samorząd Gminy Choczewo będzie mógł ubiegać się o dofinansowanie na realizację projektów związanych z rozwojem zasobów ludzkich i rozwojem obszarów wiejskich: na szkolenia, promocję, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów i marek turystycznych, tworzenie miejsc pracy związanych z dziedziną kultury, turystyki i edukacji. Ponieważ wkład własny stanowi niewielki procent w stosunku do przyznawanych grantów, pozyskane środki będą w znaczący sposób wpływały na zwiększenie możliwości operacyjnych Gminy Choczewo.

8.4. Instrumenty społeczne

Z poziomu samorządowej administracji gminnej przewidywane jest prowadzenie działań w zakresie współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (instytucjami kościelnymi, osobami fizycznymi oraz spółkami), a także edukacja i informacja ogólnodostępna oraz sektorowana odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Choczewo.

8.5. Instrumenty kontrolne

Realizacja zadań sformułowanych w Programie zostanie przeprowadzona poprzez monitoring:

- monitoring zasobów (stała aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków),
- monitoring stanu środowiska kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Za monitorowanie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 odpowiada Wójt Gminy Choczewo, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Gminy Choczewo sprawozdanie z realizacji programu.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

1. poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
2. ilość i kwota dotacji udzielonych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
3. ilość zabytków, na których były prowadzone prace konserwatorskie/restauratorskie,
4. liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
5. liczba i zakres przestrzenny (obszar/wielkość) parków kulturowych, miejsc pamięci itp.
6. liczba zrealizowanych na terenie gminy konkursów, wystaw i działań edukacyjnych w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków,
7. liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów),
8. liczba szkoleń/liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
9. ilość i kwota dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w dziedzinie zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego Gminy Choczewo.

10.Finansowanie ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego

Podstawowym dokumentem regulującym system finansowania opieki nad zabytkami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.), która w rozdziale 7 szczegółowo określa zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Zgodnie z ustawą opieka nad zabytkiem, w tym **finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku**. W związku z wysokimi kosztami konserwatorskich prac badawczych, projektowych i wykonawczych, ustawa umożliwia finansowanie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru przez inne podmioty niż właściciel lub posiadacz zabytku, poprzez przyznawanie dotacji celowych pochodzących z różnych źródeł np.

1) funduszy Unii Europejskiej związanych z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe,

2) budżetu państwa,
3) Funduszu Kościelnego,
4) budżetu Pomorskiego Konserwatora Zabytków
5) budżetu samorządu wojewódzkiego
6) budżetów organów powiatowych i gminnych

W związku z powyższym ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Właściciel (lub posiadacz) zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Ubiegający się o dotacje beneficjent powinien wiedzieć, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania, a środki z funduszy europejskich nie zawsze mogą być łączone ze środkami pochodzącymi z budżetu państwa i samorządów terytorialnych.

10.1. Publiczne źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 będzie finansowany ze środków własnych budżetu Gminy Choczewo, jak również w miarę możliwości pozyskiwane będą środki z budżetów innych publicznych źródeł, tj.: Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz województwa pomorskiego.

1. Środki własne budżetu gminy obejmować będą:
   - wydatki celowe realizowane bezpośrednio przez administrację gminną,
   - dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest Gmina Choczewo,
   - dotacje, granty, nagrody samorządu gminnego dla podmiotów niezaliczanych do sektora finansów publicznych,
   - dochody własne gminnych instytucji kultury.
2. Środki w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: „Dziedzictwo kulturowe", obsługującego następujące priorytety:
   - Ochrona zabytków
   - Wspieranie działań muzealnych
   - Kultura ludowa i tradycyjna
   - Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
   - Ochrona zabytków archeologicznych
   - Miejsca Pamięci Narodowej.

Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym **www.mkidn.gov.pl** w tzw. zakładce: Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

3. Środki finansowe znajdujące się w gestii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, przyznane przez Wojewodę Pomorskiego, pozostające w dyspozycji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mogą być udzielone w formie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, usytuowanym na terenie województwa pomorskiego. Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym **www.ochronazabytkow.gda.pl** w tzw. zakładce: Dotacje.

4. Na rewaloryzację zabytkowej zieleni dotacji udziela Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Na Pomorzu środkami dysponuje Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku. Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym **www.wfosigw.gda.pl** w tzw. zakładce: Konkursy.

10.2. Pomocowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

W perspektywie wieloletniej finansowanie części działań zawartych w programie opieki nad zabytkami może być realizowane ze środków unijnych w ramach regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego 2014-2020, w działaniach:

- 8.1. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wsparcie dotacyjne,
- 8.3. Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe.

Informacja o aktualnych warunkach realizacji projektów w ramach RPO WP 2014-2020 jest publikowana na portalu internetowym **www.rpo.pomorskie.eu.**

10.3. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Cele określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami w Gminie Choczewo na lata 2017-2020 będą osiągane poprzez:

- inicjatywy własne władz Gminy Choczewo;
- stosowanie instrumentów finansowych (prowadzenie gminnych instytucji kultury i turystyki, dotacje dla organizacji pozarządowych i właścicieli zabytków, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- wspólne działania władz Gminy Choczewo z Urzędem Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, itp.;
- inne działania stymulujące.

CZĘŚĆ **GRAFICZNA** PROGRAMU

il. 1 GMINA CHOCZEWO, mapa 1:50 000 (wydruk - pomniejszono dwukrotnie), na podstawie systemu informacji przestrzennej gminy Choczewo www: choczewo.e-mapa.net

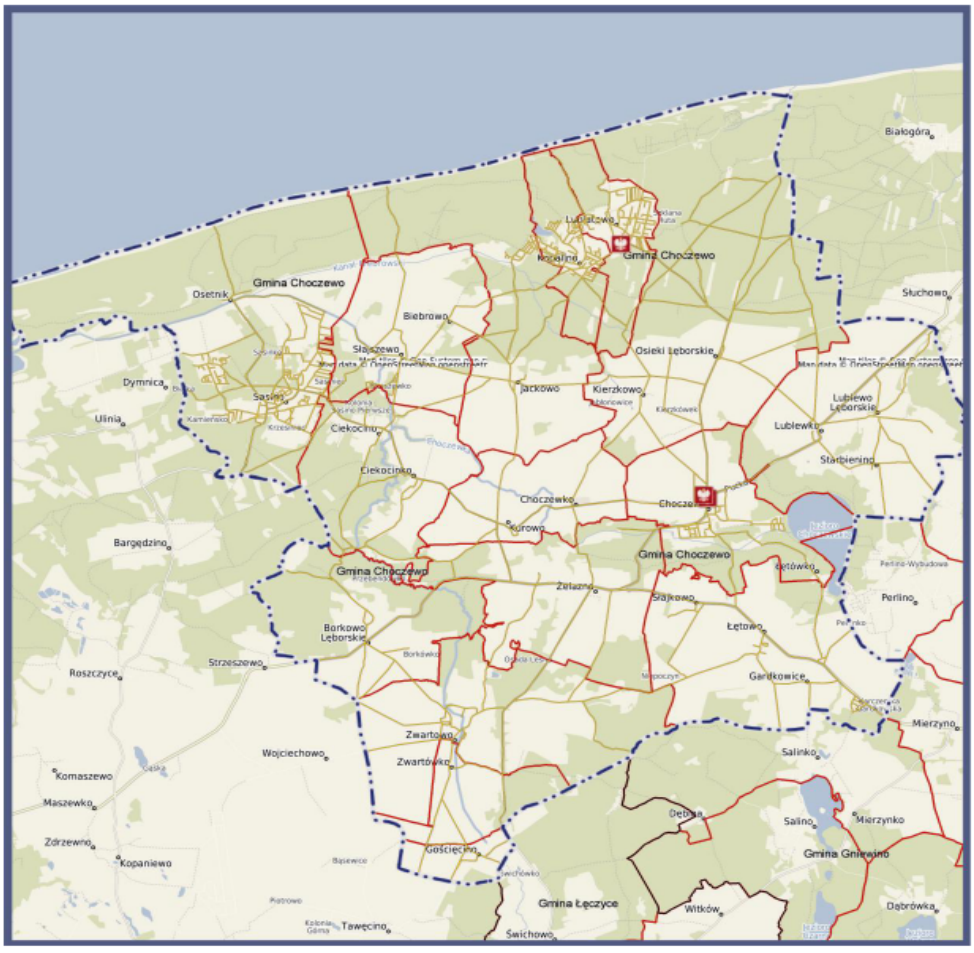

il. 2-6

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY (pałac, park)	GARDKOWICE
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 980 GEZ 46-50/2016	2 poł. XIX i pocz. XX w.

Gardkowice (Gartkewitz) w XVI-XVII w. w posiadaniu kilku właścicieli jednocześnie m.in. von Mach, von Balge, von Krockow, von Chmielewski. W 1831 von Zastrow stworzył jeden majątek. W 1859 syn właściciela Łętowa, Wilhelm Th. von Koss kupił dobra za 75 tys. talarów. Ostatnim niemieckim właścicielem był Hans Joachim von Koss (ur.1891). W dniu wkroczenia Rosjan do wsi Hans-Joachim von Koss, jego żona Lieselotte z domu Rodeckker von Rotteck oraz ich córki: Sabine, Felicitas oraz Roswitha odebrali sobie życie zażywając truciznę. Rosjanie doszczętnie splądrowali pałac. W 1945 majątek przejęło Państwowe Gospodarstwo Rolne; w pałacu urządzono mieszkania dla pracowników oraz magazyn ziemniaków. W 1980 dzięki pomocy prof. Wiktora Zinna pałac z parkiem i folwarkiem odkupił hrabia Jakub Smólski, który sukcesywnie prowadzi rewaloryzację zespołu.

il. 7-12

DWÓR		PRZEBENDOWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 981 GEZ 107-110/2016	poł. XIX	Obecnie zespół dworsko-parkowy stanowi własność prywatną, dwór wydzierżawiony jest częściowo Uniwersytetowi Gdańskiemu, który umieścił w nim Stację Badania Wędrówek Ptaków.

il. 13-16

DWÓR		BORKÓWKO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 982 GEZ 13-14/2016	1922-25 r.	

Dwór został wybudowany w latach 1922-1925 na miejscu poprzedniego z XVIII w. Pierwotnie należał do rodziny von Jackow, potem von Weiher. W latach 1916-45 właścicielem był Georg Viehstaedt i jego żona Maria. Po wojnie znacjonalizowany, obecnie własność prywatna.

il. 14-18

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY (pałac, park)	SASINO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 989 GEZ 114-115/2016	**2 poł. XIX w.**

Pierwsza wzmianka o Sasinie z 1437, z 1527 akt lenny rodziny Jatzkow, właścicieli dóbr. Ok. 1700 dobra nabył von Krockow z linii Osieki, potem von Krockow z linii Roszczyce. W 1750 założono folwark Grunhof, z młynem, karczmą i zajazdem. W 1758 majątek wystawiono na sprzedaż. W 1823 dobra kupił oficer inż. Rantz, który w 1962 wybudował pałac. Majątek odziedziczył von Somnitz z linii Strzeszewskiej, podzielił Neu Sassin na nieruchomości i wydzierżawił je. Wdowa i córka sprzedały dzierżawy, pozostawiając część Neu Sassin. W 1902 majątek należał do von Zitzewitz, który odsprzedał go w 1907 Oskarowi von Sydow za 100 tys. marek, ten w 1909 sprzedał go kpt. Holtzowi z Minden za 25 tys. marek. Ostatnim właścicielem był von Weiher. W 1914 resztówkę rozparcelowano, a pałac stał się miejscem wypoczynku, potem siedzibą żeńskiego hufca pracy (RAD). Po 1945 w pałacu utworzono ośrodek kolonijny. W 1983-90 pałac był ośrodkiem wypocz. Przedsiębiorstwa Usług Budowlano-Remontowych BUDROL z Pruszcza Gdańskiego, potem gminy Choczewo. W 1996 pałac i park nabył prywatny właściciel. Obecnie pałac pełni funkcje hotelowo-restauracyjne.

il. 19-22

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY (pałac, park)	STARBIENINO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: **nr 992** **GEZ 139-140/2016**	**XIX/XX w.**

Pierwsza wzmianka o wsi Starbienino w 1437. W XVI -XVII w. własność rodu von Schönbuhr, następnie von Mach i von Dragolewski, a w XVIII w. również kilku włościan. W XIX w. kilkukrotna zmiana własności, od 1871 w posiadaniu rodziny Hammer; w 1945 Erich Hammer miał 70 lat, gospodarstwem zajmowała się pani Löscher (Loescher). Jej dwaj bratankowie również mieszkali na dworze, jeden z nich został później uznany za spadkobiercę majątku. W innym budynku mieszkał Karl Hammer, brat właściciela. Erich i Karl zostali rozstrzelani przez Rosjan. Po wojnie znacjonalizowany, w zarządzie m.in. Gdańskiego Przedsiębiorstwo Hodowli Roślin i Nasiennictwa oraz RSW „Prasa-Książka-Ruch". Od 1995 zespół dworsko-parkowy przejął w użytkowanie Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy i przywracając całość do dawnej świetności otworzył filię – Ośrodek Edukacji Ekologicznej. Obecnie dwór pełni funkcje hotelowe.

il. 23-27

ZESPÓŁ PAŁACOWO-OGRODOWY (pałac, park, oficyna)	CHOCZEWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1066 GEZ 15-17/2016	XIX/XX w.

Pierwsza o wsi 1350, 1500-1742 majątek składający się z czterech odrębnych części należał do rodu von Jatzkow. W 1774 trzy działy nabył podpułkownik Georg Friedrich von Diezelsky (Dzięcielski), a w 1786 dokupił resztę. Po II wojnie znacjonalizowany, od 1954 szkoła rolnicza. Od ok. 19975 w pałacu szkoła podstawowa, przeważającą część parku przeznaczono na boiska sportowe, stadion i salę gimnastyczną. Obecnie w pałacu mieści się Gminna Biblioteka Publiczna, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Zespół Oświaty oraz oddziały I - III Szkoły Podstawowej w Choczewie.

il. 28-32

KOŚCIÓŁ filialny pw. św. Piotra i Pawła	CIEKOCINO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1221 GEZ 39/2016	1891 r.
neogotycki, poewangelicki	

KOŚCIÓŁ parafialny pw. św. Józefa Oblubieńca NMP	ZWARTOWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1231 GEZ 144-145/2016	1889 r. i 1929 r.
neogotycki, poewangelicki	

KOŚCIÓŁ filialny pw. NMP Gwiazdy Morza z cmentarzem	OSIEKI LĘBORSKIE
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1235 GEZ 97-98/2016	1740 r.
późnobarokowy, poewangelicki	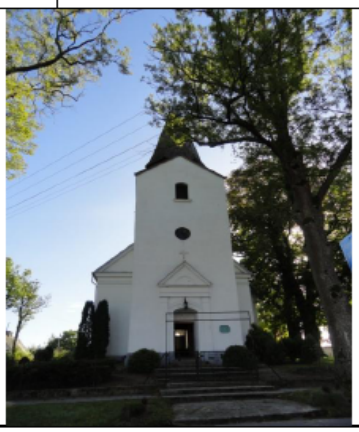

il. 33-37

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM **(dwór, park, budynek inwentarski i magazyn zbożowy)**	**BIEBROWO**
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: **nr 1447** **GEZ 1-6/2016**	**XIX w.**

1400 pierwsza wzmianka o wsi należącej do rodu von Jatzkow; 1782 właścicielami zostaje podkomorzy von Somnitz, który 1786 żeni się z panną von Wussow (ich córka Klementyka wyszła za mąż za radcę von Borriesa). 1804 podkomorzy von Somnitz przeprowadza się do majątku Jackowo, Biebrowo kupuje pułkownik Franz Christian von Somnitz; następnie Karl Ludwik Bogusław von Schwerin. 1838 właścicielem jest Gregor Franz Krausse, 1838 majątek dziedziczy syn Otto, który z Wilhelmem Flissbachem zakłada spółdzielnię melioracyjną. 1892 właścicielem majątku zostaje pułkownik von Dewitz, 5 m-cy później jego syn Philipp. 1893-1917 własność baronowej von Wiehe, odkupuje Franz Flissbach. 1926 majątek dziedziczy córka Katarzyna Frost. Po II wojnie światowej majątek znacjonalizowano, w 1948 użytkownikiem zostaje Stacja Hodowli Roślin w Kurowie Gospodarstwo w Biebrowie, rozwiązana po 1990. 1996 pałac nabył a osoba fizyczna.

il. 38-42

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM (dwór z podjazdem, park, stodoła, gorzelnia)		ŁETOWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1527 GEZ 90-95/2016	p. XX w. folwark k. XIX w.	1523-1756 majątek własnością rodziny von Lantow, potem von Breitenbach, von Rexin, von Pirch, von Diezelsky i von Koss. Od 1902 własność Spółdzielni Rolniczej z Berlina, Urzędu Podatkowego, a po 1906 pruska domena państwowa; wówczas odnowiono wszystkie budynki. Od 1910 przez 10 lat dobra dzierżawił właściciel majątku w Prusewie i Brzynie Eckard Fliessbach. 1923-45 majątek należał do rodziny dr Heinricha Heyera. Po II wojnie znacjonalizowany, w zarządzie PGR. Obecnie własność skarbu Państwa, nieużytkowany.

il. 43-48

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM (dwór, park, magazyn, stodoła, kuźnia, gorzelnia)	KUROWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1570 GEZ 65-69/2016	dwór ok. 1870 park p. XX w. folwark k. XIX w.

1397 gdański komtur zakonu krzyżackiego Albrecht von Schwarzburg powierzył zasadźcy Stefanowi Leslewiczowi funkcję sołtysa Kurowa. XVI-XVII w. właścicielem wsi ród Kurow z linii osieckiej. 1803 majatek nabył von Jasmund, potem von Bülow-Kummerow z powiatu reskiego na Pomorzu, 1819 Karl Georg Fliessbach za 19 tys. talarów. Ostatnim niemieckim właścicielem posiadłości Kurowo był Gerhard Fliessbach, właściciel Choczewka, który od. 1931 pełnił funkcję generalnego dyrektora ds. rolnictwa na Pomorzu. Po II wojnie światowej majątek został znacjonalizowany. W latach 80. XX w. funkcjonowała tu Stacja Hodowli Roślin. Obecnie własność prywatna.

il. 49-54

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM (dwór, park, magazyn, rządcówka, cukrownia, gorzelnia)	JACKOWO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1629 GEZ 55-60/2016	dwór ok. 1870 park p. XIX w. folwark k. XIX w.

Pierwsza wzmianka 1377 na Woskowych Tablicach Kopenhaskich o Wojciechu von Jaskow. W księdze komturstwa gdańskiego Jatzkow jest wymieniana jako wieś założona na prawie polskim. Dwór w Jackowie powstał w 1804. Około 1880 rozbudowano go w stylu neoklasycystycznym. Po II wojnie mieściło się tutaj Państwowe Gospodarstwo Rolne oraz Stacja Hodowli Roślin. Obecnie własność prywatna.

il. 55-60

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM (dwór, park z altaną grabową, magazyn zbożowy)	CHOCZEWKO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1656 GEZ 35-37/2016	dwór ok. 1870 park XIX/XX w. folwark k. XIX w.

XVI-XVIII w. wieś własnością rodziny Rostke, później częste zmiany właścicieli. 1839 majątek nabył Karl Georg Filessbach, potem jego syn Gerhard. Po II wojnie znajdowała się tu Stacja Hodowli Roślin. Obecnie własność prywatna.

il. 61-65

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY z FOLWARKIEM (dwór, park, stodoła, rządcówka, gorzelnia, obora, stajnie)	CIEKOCINKO
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: **nr 1669** **GEZ 42-45/2016**	**dwór 1910** **park XIX/XX w.** **folwark k.XIX w.** **rewitalizacja:** **p. XXI w.**

Notowane nazwy wsi: Sakrzisch, Czakentzin, Sakenzin, Sakenzin, Zakenzin, Zackenzin, Zackenzien, Zackenzin, Zakonczyno, Zakęciny, Ciekocino.
1362 gdański komtur Gieselbrecht von Dudelsheim nadał wieś zasadźcy Vicke. 1621 od księcia pomorskiego Bogusława XIV za wierność i zasługi wieś otrzymał Matzke Borcke. 1658-1804 należała do rodu von Krockow z linii Osieki. 1804–53 kolejnymi właścicielami byli: bracia Jasmund, Johan Ludwig Canlen, Treubrodt, 1853 właścicielem zostaje Hanichen, 1864-1905 własność rodu von Braunschweig (kolejno Leo, Georga i Ernsta), 1905-34 von Ewest, w 1934 majątek kupił weterynarz powiatu lęborskiego dr Wilhelm Koops. Tutaj Armia Czerwona dogoniła tabor rodzin von Krockowów/von Puttkamerów z Rumbske. Po 1945 majątek znacjonalizowano. 1950 powstaje PGR Ciekocino, 1957– Zespół PGR Rosice z siedzibą w Komaszewie, 1957–59 PGR Ciekocino, 1959-60 Inspektorat PGR Żelazna, 1960 PGR Ciekocino, 1968 – 70 Stacja Hodowli Roślin Kurowo, 1970 – 80 Kombinat Rolny Żelazna, od 1980 ponownie SHR Kurowo, 1998 właścicielem zespołu Agencja Nieruchomości Rolnych, 2004 nowym właścicielem zostaje osoba fizyczna; przeprowadza rewitalizację zespołu, zakłada hotel, restaurację i stadninę.

il. 66-70

ZESPÓŁ MORSKIEJ LATARNI „STILO”	SASINO-OSETNIK
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 1816 GEZ 127-131/2016	**1904-06 modernizacja 1926**

Latarnia została zbudowana 1904-06 według projektu arch. Waltera Körtego. Wykonana z drewna przez firmę "Julius Pintsch" z Berlina. Pierwotnie zainstalowano lampę łukową zasilaną prądem stałym o napięciu 110 V. W 1926 przeprowadzono modernizację (korpus wykonano z elementów żeliwnych, łączonych nitami i uszczelnianych ołowiem), wprowadzając oświetlenie żarówką o mocy 2000 W i instalując rezerwowe oświetlenie gazowe. 2006 przeprowadzono remont.

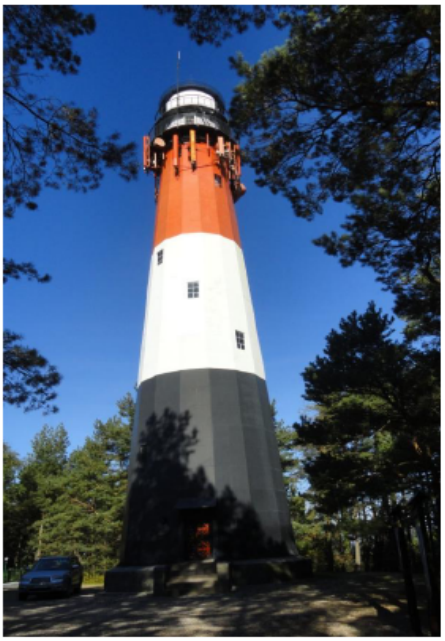

il. 71

ZESPÓŁ DWORSKI: dwór i park	BORKOWO LĘBORSKIE
GEZ 8-9/2016 / 2 poł. XIX w.	Majątek od XVIII należał w części, później w całości do rodu von Tessmar. Obecnie dwór jest własnością prywatną, od 2010 gospodarstwo agroturystyczne.

il. 76-83

ZESPÓŁ DWORSKI: dwór, parki aleja lipowa	GOŚCIĘCINO
GEZ 51-53/2016	2 poł. XIX w.

Majątek już po I wojnie światowej był własnością państwa polskiego, w latach II wojny stał się własnością niemieckiej rodziny Schulz, a po 1945 ponownie przeszedł na własność Skarbu Państwa, w zarząd Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Od 1957 część północna dworu należała do gminy Choczewo, a część południowa do prywatnego właściciela. Obecnie dwór w całości jest własnością prywatną, kwaterą gospodarstwa agroturystycznego.

ZESPÓŁ DWORSKI: dwór, park i folwark	LUBIATOWO
GEZ 72-75/2016	2 poł. XIX w.

W 1918-45 właścicielem majątku był Herman Ulrich. Obecnie we władaniu Urzędu Morskiego w Gdyni.

il. 84-87

ZESPÓŁ DWORSKI z folwarkiem	LUBLEWKO
GEZ 81-83/2016	poł. XIX w.

Dwór wybudował Szkot Hugo Mac Leana. Przedwojennym właścicielem majątku był graf von Zitzewitz-Zezenow i jego syn. Po 1945 folwark należał do PGR, w 1998 przekazany w spółce Hodowla Zwierząt Zarodowych w Prusewie.

il. 88-91

ZESPÓŁ DWORSKI z folwarkiem	LUBLEWO LĘBORSKIE
GEZ 84-87/2016	2 poł. XIX w.

1873-1945 właścicielem majątku była rodzina von Eckoff. Po II wojnie upaństwowiony, potem PGR i Hodowli Zwierząt Zarodowych w Pusiewie.

il. 92-96

ZESPÓŁ DWORSKI: park i zabudowania gospodarcze	OSIEKI LĘBORSKIE
GEZ 100-101/2016	2 poł. XIX w.

Pierwsze wzmianki z k. XIII w. wymieniają Osseck (Ossecken), własności biskupów kujawskich. W 1564 biskup Wolski sprzedał wieś Ernestowi Weiherowi. W 1605 Demetrius Weiher, syn Ernesta sprzedał Osieki Jerzemu Krokowskiemu i przez blisko 200 majątek był w posiadaniu tzw. linii osieckiej. 1642 dobra odziedziczył Joachim Ernst, cesarski generał wachmistrz, potem kolejno pułkownik Gneomar Reinhold, starosta lęborski i Ernst, asesor puckiego sądu. Ten przekazał majątek kuzynowi Peterowi Reinholdowi von Krockow. Jego najstarszy syn Martin Mathias, polski pułkownik został kolejnym właścicielem dóbr. 1747 dobra odziedziczył jego drugi syn, sędzia lęborskiego sądu Gneomar Reinhold i jego najstarszy syn Ernst Mathias. Pałac spłonął 8.12.1726, został odbudowany, ponownie spłonął w 1811. W 1804 wieś nabył von Jasmund, potem von Bülow, Guttcke i Rahm. Od 1861 właścicielem Adolf von Köller, ostatnim posiadaczem był jego syn rotmistrz Eberhard von Köller. Żona Eberharda w 1944 nagle zmarła, podejrzewano samobójstwo z powodu szykan ze strony miejscowego przewodniczącego NSDAP Noeske. Pani von Stuckradt-Köller była przesłuchiwana, ponieważ wyrażała się negatywnie o prowadzonej wojnie. Sowieci rozstrzelali Eberharda gdy ten próbował bronić się podczas plądrowania pałacu w marcu 1945. Pałac zdewastowano i w 1964 rozebrano. Folwark jest własnością prywatną.

il. 97-100

ZESPÓŁ DWORSKI: dwór, park folwark	SŁAJKOWO
GEZ 132-135/2016	2 poł. XIX w.

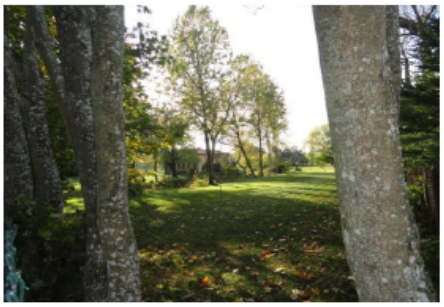

Jednym z pierwszych właścicieli był Paul Slavekow. W aktach lęborskiego sądu ą1392-1410 jego nazwisko pojawia się 17 razy (bijatyki, zakłócenia porządku). Potem majątkiem władali: Anchel, Jakob, Jezow, Jeske, Jorsan i Michel. Przez wiele lat Słajkowo podzielone było między dwa rody: Mach i Rostken (odkupili swoją część od von Zelasinski). W 1658 Słajkowo reprezentowane było przez trzech braci von Mach. W 1756 właścicielem wsi został von Fölckersamb. W 1772 von Diezelsky założył tu rodzinę i został właścicielem Słajkowa. W 1784 majątkiem władał Adam Wilhelm von Diezelsky. W 1800 dobra nabył Michael Ernst von Jannewitz, później radca dworu von Kirschky. Od 1838 właścicielem był Karl von Koβ. Jego spadkobiercą w 1859 został syn Wilhelm Theodor. Po jego śmierci dobrami zarządzała pani von Koβ, z domu Bergell. W 1888 majątek nabył Reinhold Schwardt, a dwa lata później syn właściciela Choczewka Eckhard Fließbach. Po 1945 dobra znacjonalizowano, w latach 90 XX w. sprzedano osobie prywatnej

il. 101-106

ZESPÓŁ PAŁACOWY z folwarkiem	ZWARTOWO
GEZ 146-150/2016	2 poł. XIX w.

1364 komtur gdański Ludeke von Essen nadał rycerzowi Peterowi von Littow (Lettow) ⅓ wsi Swartow na prawie polskim. 2/3 należało do Przedma von Swartow, od 1527 do Jackowskich. Sąsiedni majątek Zwartówko należał do rodu Lantow. 1650-1750 Zwartowo i Zwartówko było własnością von Krockow z linii Pieszcz (Pesster). Ernst von Krokow w 1704 przekazał Zwartowo w posagu Żychlińskiej, która w 1708 odsprzedała go Georgowi Ernestowi von Krokow i jego żonie Filipine Hedig. Od nich majątki nabył Franz von Somnitz, po nim dziedziczył syn Johann Friedrich. Franz wybudował parterowy dwór, folwark i założył ogród z sadem. W 1800 dobra nabył tajny radca hrabia Münster-Meinhöfel, po nim generał-pułkownik przyboczny adiutant monarchy. Król Fryderyk Wilhelm III odwiedził tutaj swojego adiutanta. Münster sprzedał posiadłość von Hagenowi, a w 1849 nabył ją von Amim. 1853 majątek nabył baron von Hammerstein, który przebudował dwór na pałac i założył rozległy park oraz rozbudował folwark. Po śmierci barona majątek przejął syn, który zginął tragicznie, dlatego w 1863 dobra odziedziczył baron Wilhelm Joachim von Hammerstein. W 1885 majątek nabył von Schierstädt z Trzebiechowa, który puścił folwark w zarząd. W 1904 dobra nabył ziemianin Küster z Pischen z Dolnych Łużyc; znacznie rozbudował pałac (urządził salę balową, a od ogrodu taras ze schodami), nadając mu charakter rezydencji arystokratycznej. W 1945 majątek należał do Waltera Küstera. W 1945 majątek został znacjonalizowany, w 1948 folwark przejęła Stacja Hodowli Roślin Żelazno. Pałac przekazano Ministerstwu Sprawiedliwości na ośrodek resocjalizacyjny dla więźniów oraz Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy "Relaks". Obecnie w pałacu funkcjonuje Ośrodek Doskonalenia Kadr Służby Więziennej, natomiast nieużytkowany folwark podlega degradacji.

il. 107-

ZESPÓŁ DWORSKI z folwarkiem	ŻELAZNO
GEZ 155-157/2016	2 poł. XIX w.

1378 wielki mistrz Winrich von Kniprode zezwalał rycerzom Wojan, Cosma i Gneomar na zmianę majątków Sydow (Żydowo) na Selaschnow (Żelazno) i połowę Miromina. Na tzw. woskowych tablicach kopenhaskich wymieniony jest Michael von Schelesno. W 1437 była to wieś na prawie polskim. W 1575 należała do rodziny Rostken i Zelasinski, chociaż na p. XVI w. cała wieś była własnością Zelasinskich. W 1756 podzielona była na trzy folwarki: Ernsta, Johanna i Christiana Zelasinsi, pozostała część była własnością von Bornstädt. W kolejnych latach utworzyły się jeszcze mniejsze gospodarstwa, należą m.in. do: Bronke, Lübtow i Stijentin. W 1792 kapitan von Chmielinski sprzedał cz. A Paulowi Albrechtowi von Wittke, od niego odkupił majątek szwagier Karl Friedrich von Koß (Koss) z Siemierowic. Później dobra odziedziczył jego syn, który w 1842 sprzedał je swojemu zięciowi von Milczewski. Cz. B była w 1798 własnością von Zielesinskich; od nich zakupił ją Paul Albrecht von Wittke. Cz. C była do 1828 własnością von Zielasinskich, która w tym samym roku sprzedała ją Wilhelmowi von Koß, ten połączył cz. A i B. Cz. D była do 1859 w rękach von Zielasinskich, od których nabył ją von Milczewski. Cz. E sprzedał w 1817 Franz Mathias von Lübtow Karlowi Friedrichowi von Koß. Cz. F należała w 1736 do von Milczewski. Po nim odziedziczył ją wnuk von Lübtow, który sprzedał swoją ziemię w 1787 Jakobowi von Brunke, a jego córki odsprzedały ją von Koß. Dopiero w 1859 cały majątek został połączony, będąc własnością von Milczewskiego. 2.01.1863 r. właścicielowi Żelazna Robertowi Milczewskiemu, kapitanowi w stanie spoczynku, został nadany tytuł szlachecki. Jego syn Eugen Karl Robert, porucznik w stanie spoczynku, poślubił w 1866 Elisabeth von Rexin, córkę kapitana w stanie spoczynku Alexandra von Rexin, rzeczywistego tajnego radcy, członka pruskiego stanu szlacheckiego, właściciela majoratu Wódka i Gniewino oraz Clary von Gotteberg. Eugen i Elisabeth mieli sześcioro dzieci: Curt Alexander Robert; Erna Felicitas Emilie, Agathe Klara, Else Marie Franziska, Gerhard Eugen, zwany Gerd - był on ostatnim właścicielem majątku. 10.03.1945 do Żelazna wkroczyli Rosjanie, majątek znacjonalizowano zakładając w nim PGR, następnie Stacje Hodowli Roślin. Obecnie pałac należy do nowych dzierżawców, którzy pochodzą ze Szkocji.

il. 112-115

MLECZARNIA	CHOCZEWO
GEZ 27-28/2016	XIX/XX w.

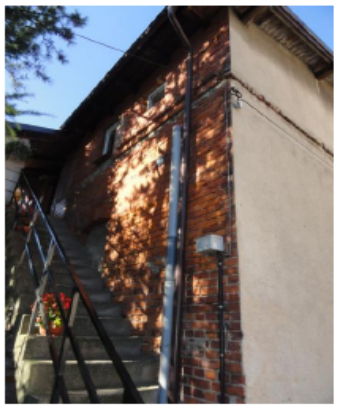

il. 116-121

SZKOŁA	CIEKOCINO
GEZ 40/2016	l. 20 XX w.

SZKOŁA	ŁĘTOWO
GEZ 96/2016	XIX/XX w.

ZAJAZD	OSIEKI LĘBORSKIE
GEZ 102/2016	2 poł. XIX w.

il. 122-127

RESTAURACJA	CHOCZEWO
GEZ 24/2016 XIX/XX w. 	

ZESPÓŁ LEŚNICZÓWKI		CHOCZEWO
GEZ 20-21/2016	I. 20. XX w.	

DOM szachulcowy	BORKOWO LĘBORSKIE
GEZ 1o/2016 1 poł. XIX w. 	

il. 128-130

DOM szachulcowy	SASINO
GEZ 126/2016 poł. XIX w.	

DOM pomorski	CHOCZEWO
GEZ 26/2016 p. XX w.	

DOM pomorski	SASINO
GEZ 121/2016 p. XX w.	

il. 131-136

DOM pomorski	SŁAJSZEWO
GEZ 137/2016	XIX/XX w.

CMENTARZ EWANGELICKI	BORKOWO LĘBORSKIE
GEZ 11-12/2016	2 poł. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI	CHOCZEWO
GEZ 31/2016	2 poł. XIX w.

il. 137-142

CMENTARZ EWANGELICKI	KOPALINO
GEZ 64/2016	2 poł. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI	PRZENENDOWO
GEZ 112-113/2016	2 poł. XIX w.

CMENTARZ EWANGELICKI	ŻELAZNO
GEZ 158/2016	2 poł. XIX w.